

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO

V OLOMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

**ЖЕСТОВЫЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ В РУССКОМ И ЧЕШКОМ
ЯЗЫКАХ: ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НЕВЕРБАЛЬНОГО И
ВЕРБАЛЬНОГО**

**GESTOVÉ FRAZELOGISMY V RUSKÉM A ČESKÉM
JAZYCE: NEVERBÁLNÍ A VERBÁLNÍ INTERAKCE**

**RUSSIAN AND CZECH IDIOMATIC GESTURES: VERBAL AND NON-
VERBAL IN INTERACTION**

VYPRACOVALA: Kristýna Trnková

VEDOUCÍ PRÁCE: prof. Alla Arkhanhelska, DrSc.

2018

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 12. 4. 2018

---

podpis

Upřímně děkuji prof. Alle Arkhanhelské, DrSc. za její pomoc, cenné rady,
připomínky a konzultace, které mi během mé bakalářské práce poskytla.

---

podpis

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 FRAZELOGIE	7
2 POJEM FRAZÉM A IDIOM.....	8
3 PŘÍZNAKY FRAZÉMU	10
4 KLASIFIKACE FRAZÉMŮ	10
5 NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE	13
5.1 Složky neverbální komunikace.....	14
5.2 Mimika.....	15
5.3 Haptika.....	17
5.4 Gestika	17
5.4.1 Gestové frazeologismy	19
5.4.2 Klasifikace gestových frazeologismů.....	20
5.4.3 Gestové analogy a nominace	23
PRAKTICKÁ ČÁST	23
6 ZDVOŘILOSTNÍ GESTA	24
6.1 Přivítání, pozdrav.....	24
6.2 Rozloučení	26
6.3 Souhlas, potvrzení.....	27
6.4 Nesouhlas, odmítnutí	30
6.5 Prosba, žádost	31

7 EMOČNÍ GESTA.....	33
7.1 Radost, požitek	33
7.2 Překvapení	35
7.3 Zamyšlenost, dumání.....	36
7.4 Nespokojenost.....	39
7.5 Smutek, žal, trápení	40
7.6 Strach, zoufalství, beznaděj	42
7.7 Hněv, zlost	44
ZÁVĚR	48
RESUME	50
PRAMENY A LITERATURA.....	55
ANOTACE	57

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám ruskými (českými) gestovými frazeologismy a jejich neverbální a verbální interakcí. Čerpám především z vědeckých článků, rusko-českých frazeologických slovníků, naučných publikací a využívám i internetové zdroje.

Důvodů pro výběr tohoto tématu je více. Frazeologismy mě při studiu ruského jazyka velmi zaujaly svou různorodostí. Frazeologie ještě stále není zcela probádaná disciplína, což se mi zamlouvá nejvíc. Neustále se v této oblasti zveřejňují nové vědecké články, které nám přinášejí možnost proniknout zase o kousek dál do hlubin frazeologie.

Podle mého názoru nám frazeologie dává možnost nahlédnout do hloubky určité kultury. S její pomocí stále objevujeme nové jazykové poznatky. Dále mě zaujaly frazeologismy týkající se gestikulace, rozšířené snad po celém světě. Zajímalo mě především to, jak se k tématu gestové frazeologie staví ruští lingvisté, protože v české sféře frazeologie jsem mnoho zmínek o gestových frazeologismech nenašla. Domnívám se, že tato práce proto by mohla mít využití právě v české frazeologii, jelikož ruská i česká kultura jsou si v tomto ohledu velmi blízké. S těmito poznatky bych se ráda podělila i s ostatními.

Mým hlavním cílem je zkoumání ruských (českých) gest, jejich rozdělení, popis a hledání českých ekvivalentů ruských gestových frazeologismů. Také se pokusím dokázat jejich verbální a neverbální interakci a mnohoznačnost. V praktické části jsem nejvíce vyhledávala ve slovníku G. E. Krejdlina „*Словарь языка русских жестов*“, české ekvivalenty ruských gestových frazeologismů potom ve slovnících od L. Stěpanové „*Rusko-český frazeologický slovník*“ a „*Rusko-česko-slovenský slovník frazeologických synonym*“.

Praktickou část jsem se rozhodla zpracovat tak, že jsem si nejprve rozdělila gestové frazeologismy podle toho, zda je řadíme ke zdvořilostním nebo k emočním gestům. Poté se věnuji jejich dalšímu rozdělení, popisu a uvádím také jejich analogy a nominace. V této části se rovněž zabývám srovnáním gest a gestových frazeologismů, a to v českém a ruském jazyce.

V teoretické části se zmiňuji o frazeologii a také o neverbální komunikaci. Svoji pozornost zaměřuji především na gesta a vše s nimi spojené. Při teoretické části mi byly nejvíce nápomocny publikace „*Русская фразеология для чехов*“ od L. Stěpanové a V. M. Mokienka, „*Фразеология современного русского языка*“ N. M. Šanského a při psaní části o neverbální komunikaci jsem se nejvíce opírala o publikaci „*Jak si navzájem lépe porozumíme*“ od J. Křivohlavého a o dílo „*Невербальная семиотика*“ od G. E. Krejdlina.

TEORETICKÁ ČÁST

Téma mé bakalářské práce řadím do oblasti lingvistiky, sémantiky, pragmatiky a především frazeologie. V úvodu teoretické části se věnuji základním pojmům frazeologie, dále pokračuji částí o neverbální komunikaci, její funkci a dělení. Také se podrobněji zabývám gesty a gestovými frazeologismy.

1 FRAZELOGIE

Výraz *frazeologie* je odvozen z řeckého slova *phrasis*, tj. oznamuji, říkám. Už v době antické můžeme najít zmínky o počátcích frazeologie, jazykovědci se zabývali rozбором různých přísloví a výroky slavných osobností. Frazeologie se jako samostatná disciplína vyčlenila až ve druhé polovině 20. století a za jejího zakladatele je považován lingvista Charles Bally. Frazeologie se nejvíce rozvíjela ve 40. letech 20. století, v tomto období byla také zařazena k lingvistickým disciplínám.¹

Považuji za důležité seznámit se s některými hlavními představiteli české a ruské frazeologie. Co se týče ruské frazeologie, tak tato vědní disciplína je velmi zastoupená slavnými lingvisty, kteří zkoumají ruskou frazeologii a stále vznikají publikace s novými poznatky.

Ruská frazeologie je ve svém prvopočátku spojena se jménem M. V. Lomonosova, podle něhož patří kromě samostatných slov do našeho slovníku také rčení, pořekadla, přísloví či okřídlená slova. K dalším významným osobnostem ruské frazeologie řadíme V. V. Vinogradova, který jako jeden z prvních sestavil synchronní klasifikaci frazeologických obrátů podle stupně sémantické spjatosti, čímž dal podnět

---

¹ FÖLDEŠIOVÁ, Denisa. *Encyklopedie lingvistiky: Frazeologie* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://oltk.upol.cz/encyklopedie/index.php5/Frazeologie>

jiným lingvistům k dalšímu zkoumání. Po boku V. V. Vinogradova působili také B. A. Larin, S. I. Ožegov, L. V. Ščerba. V 60. letech pozorujeme velký rozmach ruské frazeologie, o který se zasloužila známá jména, jako např. V. M. Mokienko, A. I. Molotkov, M. I. Fomina, L. Stěpanova a mnozí další.²

Ohledně vymezení definice frazeologie panují rozdílné názory. Pro ruský pohled na frazeologii si uvedeme definici N. M. Šanského, na kterého ve své práci často odkazují. Šanskij je zastáncem následujícího pohledu: „Фразеология представляет собой раздел науки о языке, изучающий фразеологическую систему языка в ее современном состоянии и историческом развитии. Объектом изучения фразеологии являются фразеологические обороты, т.е. устойчивые сочетания слов, аналогичные словам по своей воспроизводимости в качестве готовых и целостных единиц.“³ Naši pozornost si také zaslouží ruský lingvista V. V. Vinogradov, jehož dílo odstartovalo rozsáhlé studie a vyvolalo zájem ostatních lingvistů na zkoumání frazeologie. Vinogradova definice zní „Это система устойчивых, воспроизводимых, экспрессивных словосочетаний, обладающих, как правило, целостным значением, которая включает в себя фразеологические сращения и единства.“⁴

Co se týče české frazeologie, tak první významný krok udělal v 17. století J. A. Komenský se svým dílem „*Moudrost starých Čechů*“. V jeho duchu pokračoval J. Dobrovský a také F. L. Čelakovský s dílem „*Mudrosloví národu slovanského v příslovích*“. K nejznámějším českým frazeologům současnosti patří J. Zaorálek, V. Flajšhans, J. Filipec a další. Nesmíme opomenout zmínit rozsáhlé dílo, které se stalo hlavním pilířem české frazeologie, a to „*Slovník české frazeologie a idiomatiky*“ autorů F. Čermáka, J. Hronka a J. Machače.⁵

2 POJEM FRAZÉM A IDIOM

V předchozí kapitole jsme si vymezili pojem frazeologie, je tedy na místě definovat základní pojmy frazeologie: **frazém** a **idiom**. Je třeba uvést, že i když v

---

² ШАНСКИЙ, Н.М. *Фразеология современного русского языка* [online]. [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <https://www.litmir.me/br/?b=251353&p=2>

³ ШАНСКИЙ, Н.М. *Фразеология современного русского языка* [online]. [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <https://www.litmir.me/br/?b=251353&p=2>

⁴ МОКИЕНКО, В. а L. СТЕПАНОВА. *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.

⁵ FÖLDEŠIOVÁ, Denisa. *Encyklopedie lingvistiky: Frazeologie* [online]. Olomouc, 2014. Dostupné z: <http://oltk.upol.cz/encyklopedie/index.php5/Frazeologie>

současné době převládá označení frazém a idiom, můžeme se setkat i s jinými názvy. V lingvistice v evropských zemích užíváme mimo termínu frazém a idiom často pojmenování frazeologismus, občas i frazeolexém či frazeologická jednotka. V ruském jazyce se nejčastěji setkáváme s názvem *фразеологизм, идиома, идиоматизм*. Podle V. V. Vinogradova termín *идиома* (idiom) není v ruské lingvistice synonymem k termínu *фразеологизм* (frazeologismus), ale je jeho podtypem a synonymem *фразеологических сращений* (frazeologických srostlic). Z této definice tedy vyplývá, že idiomy tvoří jenom část frazeologismů, které stojí v těsné blízkosti a nazýváme je tzv. frazeologickými srůstami.⁶

Podle F. Čermáka lze frazém a idiom chápat jako jazykovou jednotku, která se vyznačuje celistvostí a nedělitelností jeho komponentů. Čermák také uvádí nefunkčnost komponentu frazému v jiném spojení, kde dochází ke ztrátě nebo změně významu určitého komponentu frazému jako samostatně stojící jednotky. Pod pojmem **frazém a idiom** je tedy nezbytné si jako již zmíněnou jazykovou jednotku představit souhrn slov, které se nachází v určitém pevném vztahu a jejichž význam není možné analyzovat jednotlivě, pouze v rámci vyššího jazykového celku. Příkladem takového frazému můžou být pořekadla, rčení, přísloví a pranostiky.⁷

Pro lepší pochopení si uvedeme příklad frazému „*mít něco za lubem*“. Obsažený komponent „*lubem*“ ztrácí mimo toto ustálené spojení svůj plnohodnotný význam, je ovšem důležitý pro význam frazému a jeho sémantické zařazení. V některých případech se ve frazémech mohou objevit zastaralá slova, která už vymizela ze slovní zásoby, ale stále se vyskytují jako složka frazému. Příkladem může být frazém „*být hubený jako lunt*“, kdy samotný komponent „*lunt*“ označuje doutnající provázek napuštěný octanem hlinitým, který byl součástí starých střelných zbraní.⁸ V ruském jazyce si uvedeme příklad frazému *очертя голову* (běžet jako splašený), kdy komponent *очертя* ztrácí svůj plnohodnotný význam.⁹

---

⁶ ШАНСКИЙ, Н.М. *Фразеология современного русского языка* [online]. Dostupné z: <https://www.litmir.me/br/?b=251353&p=2>

⁷ ČERMÁK, F. a J. FILIPEC. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, 281 s.

⁸ *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/lunt>

⁹ STĚPANOVA, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

3 PŘÍZNAKY FRAZÉMU

Většina lingvistů se shoduje na několika základních rysech, jež by měl frazeologismus splňovat a které díky těmto rysům odlišujeme od volně spojených slov. K základním rysům frazeologismů patří **ustálenost** - nedílná součást frazeologismu, díky které zůstává frazeologismus zakořeněný v čase a prostoru. Ustálenost způsobuje, že se slovní spojení nerozpadá na jednotlivé části a působí jako celek. **Reprodukovatelnost** je v těsném sepětí s ustáleností a přiřazuje frazeologismu schopnost vyplývat z paměti. **Expresivita** přináší frazeologismům schopnost hodnotit okolní subjekty, objekty, jevy a toto hodnocení dále stupňovat, ale není rozhodujícím příznakem pro všechny frazeologismy. **Sémantická celistvost** coby další frazeologický příznak znamená, že ustálený výraz je ekvivalentní slovu, tzn. jeho význam nelze odvodit z jeho komponentů.¹⁰

4 KLASIFIKACE FRAZÉMŮ

Frazémů existuje obrovské množství a lingvisté nám dávají možnost je v jazyce klasifikovat podle strukturních, sémantických, gramatických, funkčně stylistických aj. zásad. Pro ruský jazyk uvádím nejrozšířenější rozdělení frazémů i konkrétní příklady.

Klasifikace frazémů podle stupně jejich sémantické jednotlivosti

Sémantickou jednotlivostí frazému rozumíme stupeň závislosti celého výrazu na součtu významu slov, která jsou do něj začleněny. V. V. Vinogradov vymezil tři druhy ustálených spojení:

- frazeologické srůsty (фразеологические сращения)

Sémanticky nedělitelné výrazy, ve kterých se význam neodvozuje od jednotlivých komponentů frazémů, např. *бить баклуши* (lenošit, nic nedělat, chytat lelky).¹¹ Výraz můžeme použít v situaci: *Что мы будем делать до обеда? Бить баклуши?* (Co budeme dělat do oběda? Lenošit?)

---

¹⁰ MOKIENKO, V. a L. STĚPANOVA. *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.

¹¹ *Идиомы на пяти языках с переводом и толкованием* [online]. Dostupné z: http://polyidioms.narod.ru/index/frazeologicheskie_srashhenija/0-227

Výraz je spojený s výrobou dřevěných lžiček, číší a dalšího nádobí. Pro základ výroby sloužily odštípnuté třísky, které se nazývaly *баклуши* a jejichž výroba byla považována za velmi jednoduchou. Smysl frazeologismu nemá tedy se spojením *бить баклуши* nic společného.¹²

- frazeologické celky (фразаологические единства)

Jejich význam je neodvoditelný z významu komponentů frazeologismu, ale jsou závislá na smyslu jednotlivých slov, význam je odvozený a motivovaný sémantikou vyplývající z těchto slov, např. *из пальца высосать* (*высусат si z prstu*).

- frazeologická spojení (фразаологические сочетания)

Začleňují slova, která se dají použít jak volně, tak vázaně, tzn. mají jednu jednotku, která se užívá v jazyce volně a druhou, která se pojí pouze s daným frazeologismem, např. *закадычный друг* (důvěrný přítel). Slovo *друг* má volné využití a nemusí se pojit pouze se slovem *закадычный*, ale i jinými slovy. *Закадычный* je spojeno pouze s *друг* a v mluvě se používá pouze v tomto spojení.

- frazeologické výrazy (фразаологические выражения)

Frazeologismy, které obsahují slova, jež se dají sémanticky členit, tzn. slova významově volná. Liší se od frazeologických srůstů tím, že neobsahují slovo s frazeologickým významem a nemohou se zaměnit žádnými synonymy, např. *Не всё золото, что блестит*. (Není všechno zlato, co se třpytí).¹³

Klasifikace frazémů podle původu

Z hlediska původu frazémů lze dle N. M. Šanského vymezit čtyři skupiny:

-původní frazémy (исконно русские фразеологизмы)

Frazémy, které jsou přejaté již delší dobu, v současné době nejsou pocíťovány jako cizí a mohou se navzájem podobat svojí strukturou a obrazností. V ruské kultuře jsou to často frazeologismy staroslovanského původu, např. *манна небесная* (nebeská mana).

¹² *Толковый словарь русского языка* [online]. 2014 Dostupné z: <http://tolkru.com/fraza/page/bit-baklushi.php>

¹³ *Идиомы на пяти языках с переводом и толкованием* [online]. Dostupné z: http://polyidioms.narod.ru/index/frazeologicheskie_srashhenija/0-227

- **přejaté frazémy (заимствованные фразеологизмы)**

Frazémy, které určité území spojuje společně kulturně-historickým dědictvím, např. *Первый среди равных* (První mezi rovnými), převzato z lat. „*Primus inter pare*“.

- **frazeologické kalky (фразеологические кальки)**

Frazeologické kalky jsou doslovně přeložená přejatá slova nebo slovní spojení z jazyka výchozího do jazyka cílového, např. *с высоты птичьего полета* (z ptačí perspektivy), doslovně přeloženo z fr. *à vol d'oiseau*.

- **frazeologické polokalky (фразеологические полукальки)**

Frazeologickými polovičními kalky rozumíme frazémy, jejichž jedna část si uchovává původní grafickou podobu a druhá část je přeložena do cílového jazyka, např. *пробить брешь* (prorazit cestu), přeloženo z fr. *batter en breche*.¹⁴

Klasifikace frazémů ze stylistického hlediska

Frazémy také vytvářejí několik stylistických rovin. Na základě převážného užití ve sféře komunikace lidí vydělujeme:

- **obecné (mezi-stylové) frazémy (межстилевые фразеологизмы)**, např. *время от времени* (čas od času).

- **knižní frazémy (книжные фразеологизмы)**, např. *игра судьбы* (hra osudu).

- **hovorové frazémy (разговорные фразеологизмы)**, např. *набить карман* (nacpat si kapsu).

- **archaismy a historismy (архаизмы и историзмы)**, např. *сырная неделя* – *пупи масленица* (Masopust), *боярский сын* (bojarův syn).¹⁵

Pro další dělení uvádím **strukturní princip klasifikace frazémů**, který je založený na schopnosti frazeologické jednotky splňovat dané syntaktické funkce. Podle této klasifikace vyčleňujeme velké množství rozdělení, pro svoji práci proto vybírám pouze stručný výčet, abychom si uvědomili, že existuje i dělení podle syntaktické funkce.

¹⁴ ШАНСКИЙ, Н.М. *Фразеология современного русского языка* [online]. Dostupné z: <https://www.litmir.me/br/?b=251353&p=2>

¹⁵ ВАГЛИНА Н.С., Розенталь Д.Э., Фомина М.И. *Современный русский язык: Учебник*[online]. Dostupné z: <http://pedlib.ru/Books/6/0262/index.shtml>

Zde uvádím vybrané dělení:

- slovesné, např. *махнуть рукой* (mávnout rukou)
- substantivní, např. *ирония судьбы* (ironie osudu)
- adjektivní, např. *золотые руки* (zlaté ruce)
- adverbiální, např. *под рукой* (na dosah ruky)
- předložkové, např. *в отношении* (vzhledem k)
- citoslovné, např. *Руки вверх!* (Ruce vzhůru!)¹⁶

5 NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Vzhledem k charakteru práce uvádím kapitolu o neverbální komunikaci, která bude nepostradatelným prvkem v praktické části.

Neverbální komunikaci chápeme jako proces, při němž dochází ke komunikaci bez přítomnosti slov. Pro termín *neverbální komunikace* nacházíme v odborné literatuře ekvivalenty jako *mimoslovní komunikace* či *nonverbální komunikace*. Všechny termíny jsou správné a označují totéž. Definici neverbální komunikace uvádím podle Jana Vymětala a zní: „Obecně se jedná o přenos informací a sdělení vyplývajících a vycházejících z postoje člověka, zvířete či jiného organismu.“¹⁷ Z historického hlediska řadíme neverbální komunikaci mezi nejstarší prostředky, které sloužily k dorozumívání již v pravěku. Právě pravěcí lidé používali k dorozumění mezi sebou především posunky, mimiku, hmat, tělesný kontakt a nezřetelné zvuky.¹⁸

Řečí těla se zabývají vědní obory jako antropologie, psychologie a sociologie. Neverbální komunikace se jako samostatný studijní obor vyčlenila až po roce 1945 a zájem o něj v posledních letech neustále vzrůstá. Růst zájmu o mimoslovní způsoby sdělování připisujeme především tomu, že se miliony lidí denně dívají na televizi a pozorují obličej, pohyby, gesta a pohledy druhých lidí.¹⁹

---

¹⁶ БЫСТРОВА Е.А. *Учебный фразеологический словарь русского языка*. Ленинград: Просвещение, 1984

¹⁷ PECH, Jaroslav. *Řeč těla & umění komunikace* Praha: NS Svoboda, 2009: str. 14

¹⁸ tamtéž

¹⁹ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988: str. 32

Podle odborníka na řeč těla Alberta Mehrabaina neverbální komunikace zaujímá největší podíl lidského projevu. Ve svých výzkumech uvádí, že 55 % komunikace tvoří neverbální složka, 38 % zaujímají paralingvistické projevy (intonace, hlasitost, tempo řeči) a jen zbylých 7 % potom tvoří složka verbální.²⁰

Položíme-li si otázku, jak jinak než slovy si můžeme sdělit to, jak se cítíme? Nejčastějším prostředkem, kterým vyjadřujeme své pocity, je výraz obličeje, dotek, postoj, pohyb, gesto, pohled apod. Uvedeným prostředkům se budeme věnovat podrobněji v dalších kapitolách. Vedle předchozí otázky se naskytne další, a to co si neverbální komunikací sdělujeme? Sdělujeme si emoce – pocity, nálady, afekty. Sdělujeme si zájem o sblížení, pokud chceme navázat intimnější styk. Navzájem se snažíme u druhého člověka vytvořit dojem o tom „kdo jsem já“.²¹

O jednotlivých druzích neverbální komunikace zde pojednávám odděleně, ale všechny tyto složky tvoří celek neverbálního projevu. Je důležité si uvědomit, že neverbální projev se vyskytuje i v kombinaci se slovním sdělením a činností člověka. Oba tyto aspekty potom mají v pochopení rozhodující význam.²²

5.1 SLOŽKY NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

V této kapitole se blíže seznámíme se složkami neverbální komunikace a také s jejich rolí, kterou hrají v naší komunikaci.

Informace, které předáváme jednotlivými neverbálními kanály, nejsou vzájemně snadno oddělitelné, jelikož se mění podle okamžité situace. Bez ohledu na to, že neverbální komunikace je zprostředkována všemi dostupnými smysly, můžeme o jednotlivých neverbálních kanálech uvažovat odděleně. Pro neverbální komunikaci je důležitá především pohybová složka projevu, která obsahuje informaci o prostoru, o komunikační vzdálenosti. Disciplína, jež se věnuje prostorovým vztahům, se nazývá **proxemika**. Komunikační vzdálenost a její vliv na výběr komunikačních prostředků studuje **posturika**. **Kinezika** se zabývá pohyby těla v sociální interakci a jejich koordinací. Součástí kineziky je mimika a gestika. **Mimika** nám popisuje pohyb, význam a použití obličejových svalů. **Gestika** studuje pohybové konfigurace a jednotlivá gesta.

---

²⁰ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988

²¹ tamtéž

²² tamtéž

Způsob, jakým gesto provádíme, nazýváme gestikulace. Do neverbální komunikace také patří impulzy získávané hmatem, kterými se zabývá **haptika**. Různí autoři uvádí ještě další členění. Například můžeme vydělit dále skupinu **paralingvistiky** (zvuková stránka komunikace jako intonace hlasu, tempo řeči, hlasitost řeči, správná výslovnost) a **grafologii** (zkoumání stavu komunikujícího prostřednictvím písma – rukopisu).²³

V této oblasti je také nutné zmínit práci ruského lingvisty G. E. Krejdlina, jež se právě neverbálním složkám komunikace věnoval a který tvrdí, že gesta, pohyby a chování člověka se odráží ve frazeologii. Je důležité si uvědomit, že každá kultura má svoji typickou neverbální komunikaci, která se vyznačuje specifickými znaky a často se v ní odraží minulost dané kultury.²⁴

V následujících kapitolách podrobněji popisují složky neverbální komunikace. Ve své práci pracují s gesty, která souvisí nejčastěji s mimikou či haptikou, z tohoto důvodu hlubší popis věnují právě jim.

5.2 MIMIKA

Setkáváme-li se s termínem *neverbální komunikace*, pak první, co většinu z nás napadne, je mimika. Úzké spojení sdělování emocí a výrazů obličeje není nové. Můžeme například poukázat na díla výtvarníků, kteří tento vztah emoce x výraz obličeje vystihovali ve svých dílech dříve než psychologové.²⁵

Termín *mimika* je řeckého původu. Řecky *mimos* znamená citlivě napodobující, imitující, zpodobňující. V češtině toto slovo zdomácnělo v první řadě jako slovo „mim“ a v druhé řadě jako pojem *mimika*. V ruském jazyce používáme také výraz *мимика*. Za zakladatele vědy o mimickém výrazu je považován anatom, malíř a herec Charles Bell. Domníval se, že většina mimických pohybů má primárně svůj praktický účel a obličejové změny vyjadřují buďto příjemné nebo nepříjemné emoce. Bell dále formuloval hypotézu, že mimické změny jsou vlastně původní výrazy úmyslných pohybů, které stavba těla a jeho funkce činí nutnými. Také upozornil na důležitou roli dýchání při utváření spontánních výrazů. Naproti tomu Johannes Müller, který formuloval teorii specifických nervových energií, nahlížel na mimické výrazy emocí jako na nevysvětlitelné. V roce

---

²³ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Druhé, revidované vydání. V Praze: Akademie múzických umění, 2017: str.23-31

²⁴ КРЕЙДЛИН, Г.Е. *Невербальная семиотика*. Москва: Новое литературное обозрение, 2002: str.58

²⁵ BLAŽEK, Vladimír a Radek TRNKA. *Lidský obličej: vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009

1872 přichází Charles Darwin se zásadním dílem „*Výraz emocí u člověka a u zvířat*“. Tato Darwinova kniha významně ovlivnila další výzkum mimických výrazů a některé z jeho postřehů jsou dodnes podnětným materiálem pro zamyšlení a další výzkumy. Ovšem nejsou to jen emoce, které je možné pozorovat v obličeji. Mimikou můžeme sdělovat i kulturně tradovaná gesta (např. zdvořilostní úsměv), ale také tzv. instrumentální pohyby (např. výraz obličeje při kýchní).²⁶

V lidském obličeji se nachází 32 svalů, jež umožňují velmi zřetelnou mimiku, kterou sdělují ostatním lidem svůj momentální emocionální stav. Co se týče emocionálního sdělení tlumočeného výrazem obličeje, budeme od sebe odlišovat výrazy spontánní (pravé) a výrazy úmyslné (hrané), tj. skutečně prožívané emocionální stavy, které nacházejí automaticky v mimice svůj výraz a na druhé straně záměrně vytvářené, např. osoba stylizující se do výrazu naslouchání v situaci, kdy neposlouchá. Spontánní výrazy jsou evolučně starší a jsou to úplně první výrazy, se kterými se setkáváme u malých dětí.²⁷

Jestliže chceme porozumět vztahu mezi výrazem obličeje a emocionálním stavem člověka, pak si pokládáme otázku: Kolik vlastně rozeznáváme druhů mimických výrazů a jak je možné je od sebe odlišit? Vědeckým výzkumem bylo identifikováno sedm tzv. primárních emocí ve výrazech obličeje:

1. štěstí – neštěstí
2. neočekávané překvapení – splněné očekávání
3. strach a bázeň – pocit jistoty
4. radost – smutek
5. klid – rozčilení
6. spokojenost – nespokojenost, až znechucení
7. zájem – nezájem²⁸

---

²⁶ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Druhé, revidované vydání. V Praze: Akademie múzických umění, 2017: str.23-31

²⁷ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988 str.35-36

²⁸ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988 str.38

Toto základní rozdělení primárních emocí mi velmi pomohlo při analýze gestových frazeologismů. Díky tomu jsem mohla lépe určit emoce, které u nich byly vyvolány.

5.3 HAPTIKA

Termín *haptika* pochází z řečtiny z původního slova *haptain*, což chápeme jako dotýkat se. Tímto termínem se vyjadřuje tzv. taktilní kontakt (dotek). Dotek můžeme interpretovat jako projev přátelství či nepřátelství.²⁹

Při vzájemném dotyku předáváme tzv. haptickou informaci, kterou vnímáme hmatovým smyslem, kůží. Jelikož je naše kůže citlivá na tlak i na tělesné teplo můžeme díky ní vnímat vzdálenost, tvar, strukturu povchu, ale i mechanické vlastnosti, jako např. pružnost a pevnost. Haptické signály jsou pro nás důležité právě pro svou roli nezaměnitelných signálů mezilidské interakce.³⁰

Jako ilustrativní příklad si uvedeme jednoduchý stisk ruky – toto gesto podvědomě vnímáme a hodnotíme. Stisk může být dlouhý, silný, slabý a samotná ruka naopak studená, suchá, vlhká. Všechny tyto aspekty na nás mohou mít pozitivní nebo negativní vliv, záleží na provedení úkonu. Optimální délka stisku rukou je přibližně pět vteřin. Při aktu podání rukou můžeme také sledovat, kam při podání ruky směřuje dlaň. Dominantní jedinci podávají ruku dlaní dolů, submisivní dlaní nahoru.³¹

5.4 GESTIKA

Považuji za důležité si na začátku této kapitoly objasnit přesné vymezení slova **gesto**. Termín *gesto* můžeme vnímat jako „*posunek nebo pohyb (zejm. ruky) nebo také jako slovní projev, postoj nebo čin příznivý ve vztahu k někomu nebo vypočítavý jen na vnější efekt*.“³² Ruský lingvista G. E. Krejdlin definuje gesto jako znakový pohyb rukou, nohou, hlavy, jako mimiku nebo výraz obličeje, pózu či pohyb těla.³³ Krejdlin zastává názor, že termín *gesto* není používán k odkazování na nekontrolovatelné pohyby, které nelze nijak ovlivnit, jako např. pohyb očima, zívání a další spontánní projevy. Krejdlin také rozděluje gesta na základě sémantické charakteristiky a to následovně:

---

²⁹ tamtéž

³⁰ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika*. V Praze: Akademie múzických umění, 2017: str.27

³¹ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Praha: Svoboda, 1988: str.39

³² *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/gesto>

³³ КРЕЙДЛИН, Г.Е. *Невербальная семиотика*. Москва: Новое литературное обозрение, 2002: str.46

1. Emblémy

Emblémy mají jasně danou formu. K jejich provedení se používá pantomima, např. *знак ОК - сделан с помощью большого и среднего пальца* (znak OK – provedený s pomocí palce a prostředníčku).

a) komunikativní

Ke komunikativním gestům patří i kinémy, které nesou gestikulující informaci mezi komunikujícími, např. *протянуть руку для рукопожатия, склонить голову, приложить пальце к губам* (natáhnout ruku k podání, sklonit hlavu, přiložit ruce k ústům).

Své místo podle Krejdlina zaujímají v obsáhlé skupině komunikativních gest i *этикетные жесты* (zdvořilostní gesta). Tato gesta se vyznačují jako neverbální a znakové jednotky chování lidí během komunikace. Gesta podléhají normám společenského chování, ale často záleží především na konkrétní situaci. Provádíme je v konkrétních situacích a slouží nám jako prvek, který přenáší informaci o tom jak se bude společenská situace dále rozvíjet. Z této definice lze vyvodit, že každé zdvořilostní gesto je ve vzájemném vztahu s určitým pohybem. Pokud se na zdvořilostní gesta podíváme z hlediska interakce verbálního a neverbálního provedení, mohou spolu úzce souviset. Příkladem mohou být neverbální *жесты кивок* (gesta kývnutí), která jsou ekvivalentem pro vyjádření verbálního *Да и Нет* (Ano a Ne).

b) symptomatická

Symptomatická gesta jsou taková, kterými komunikující přímo zobrazuje to, co má na mysli, např. *рисовать руками круг* (malovat kruh rukama ve vzduchu).

2. Ilustrátory

Ilustrátory vystupují jako gesta ve vztahu s rytmem řeči, s jejím průběhem a s použitím smyslů, např. *щёлкать пальцами* (luskat prsty).

3. Regulátory

Regulátory budeme chápat jako verbální i neverbální pohyby, pomocí kterých vedeme dialog, např. *закрывание и открывание глаз, мелкие движения типа смены позы* (zavírání a otevírání očí, drobné pohyby vedoucí ke změně pózy).³⁴

Co se týče vymezení pojmu *gesto*, setkáváme se s různými postoji a názory. Z tohoto důvodu uvádím ještě jednu odlišnou definici E. V. Černyševa, jež vymezuje *gesto* jako jakýkoliv pohyb těla nebo svalů obličeje, které používáme v komunikaci. *Gesta* dle Černyševa mohou být doprovodnou součástí řeči nebo se dají použít i nezávisle na ní. Také je potřeba odlišovat *gesta* od fyziologických pohybů lidského těla, ta na rozdíl od *gest* totiž nemají znakovou charakteristiku.³⁵

5.4.1 GESTOVÉ FRAZEOLISMUSY

Spojením termínu *gesto* a *frazeologismus* vznikají tzv. *gestové frazeologismy*, kterými se ve své práci zabývám. Považuji proto za důležité, abychom si i tento pojem vysvětlili. Pod pojmem *gestový frazeologismus* budeme rozumět ustálené výrazy, které jsou postavené na základě *gest*. To znamená, že jsou zachovány sémantické a etymologické vazby. Sémantické vazby mezi *gestem* a *frazeologismem*, který mu odpovídá, jsou ustálené a mnohostranné. Existují i takové případy, kdy může docházet ke změnám komponentu, ale smysl zůstává stále stejný, např. *махнуть рукой на все* nebo *махнуть рукой на кого-либо*. Takové případy se ovšem vyskytují jen výjimečně. Převážně se jedná o *frazeologismy*, které, pokud změní svoji formu, změní i smysl celého výrazu.³⁶

Gestové frazeologismy jsou sémanticky odvozeny od *gest* a mohou kombinovat jak přímý význam výrazu, tak jeho význam přenesený. Takové *frazeologické jednotky* už neznamenají jen samotné fyzické pohyby, ale stojí za nimi emoce, stavy mysli i vnitřní hodnocení. Pro *gestové frazeologismy* platí, že nemusí mít pouze verbální podobu, ale můžeme je vyjádřit i neverbálně. V současné době se tímto vzájemným vztahem zabývá

---

³⁴ КРЕЙДЛИН, Г.Е. *Невербальная семиотика*. Москва: Новое литературное обозрение, 2002: str.46

³⁵ ЧЕРНЫШЕВ, Е.В. Связь жестов и фразеологизмов. Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов. [online]. Минск: 2016. Dostupne z: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/153938>

³⁶ ВСЕЕВА, И.В., РОСТОВА, М. Л. Жестовые фразеологические единицы как репрезентанты эмоций человека. In: Когнитивные факторы взаимодействия фразеологии со смежными дисциплинами. Белгород: Издательство Белгород НИУ, 2013.

mnoho vědců, a to jak z hlediska teoretického, tak i praktického. Zkoumají tyto vztahy v aktu komunikace z hlediska různých jazyků, lexikologických a gramatických pozic.³⁷

Podle mého názoru si naši pozornost nejvíce zaslouží G. E. Krejdlin, který klade důraz na analýzu vlastností překladu a bere v potaz transformaci těla, která je dle něj nositelem atributů určité národní kultury. Krejdlin a A. D. Korozenko ve společné práci poznamenávají, že konceptualizace gestových projevů člověka společně s činností jeho těla se nejprve odráží ve frazeologii, především v idiomech.³⁸

5.4.2 KLASIFIKACE GESTOVÝCH FRAZEOLIGISMŮ

Jedním z cílů mé práce je analýza gestových frazeologických jednotek, jež představují vnitřní psychický stav gestikulujícího ve vztahu k jeho komunikačnímu partnerovi, tzn. odráží emoční stav lidské činnosti. Projevení emocí má dvě základní formy. První formou jsou nekontrolovatelné fyziologické reakce těla na příčinu emocí a druhou formou jsou řízené motorické a řečové reakce na subjekt způsobující emoce. Společně se podíváme blíže na konkrétní příklady, které nám toto rozdělení více přiblíží.³⁹

1. Nekontrolovatelné fyziologické reakce

Nekontrolovatelné fyziologické reakce se mohou projevit v případech jako např. *расширение глаз в момент удивления – делать большие глаза* (rozšiřujeme oči v okamžiku překvapení – vykulíme oči): „...сестры – близнецы Зоя и Фаина Клубовы и остальные, без счета и регистрации, вместо внятных рассказов о том, что же с ними случилось, стали делать большие глаза, вертеть шеями, потрясенно разводить руками, изображая что-то необъяснимое, непомерное и особенное, от чего и пошла расти узловская легенда“ (В. Рецпер, Узлов, или Обращение к Казанове) nebo *глаза разгорелись* (tozzářené oči) „Пока Фухс все это рассказывал, у

---

³⁷ tamtéž

³⁸ КОЗЕРЕНКО, А. Д. Тело как объект природы и тело как объект культуры (о семантике фразеологизмов, построенных на базе жестов). Языки русской культуры, 1999.

³⁹ ЕВСЕЕВА, И. В., РОСТОВА, М. Л. Жестовые фразеологические единицы как репрезентанты эмоций человека. In: Когнитивные факторы взаимодействия фразеологии со смежными дисциплинами. Белгород: Издательство Белгород НИУ, 2013

него распушились усы и бакенбарды, а глаза разгорелись, как уохотящегося кота.“
(В. Аксенов, Новый сладостный стиль).⁴⁰

2. Řízené motorické a řečové reakce

Řízené motorické a řečové reakce se mohou projevit v následujících případech: *качать головой* (zavrtět hlavou) a to v případě neshody nebo nesouhlasu: „*Вот сейчас, сегодня, я могу сердиться вместе с тобой, возмущаться, качать головой, обвинять всех и вся.*“ (С. Соловейчик, Ватага „Семь ветров“). Dalším příkladem z této skupiny může být frazeologismus *крутить носом* (ohrnovat nos): „*И вот, когда все подается мне буквально на тарелочке с золотой каемочкой, я начинаю крутить носом.*“ (М. Милованов, Естественный отбор).⁴¹

Co se týče klasifikace gestových frazeologických jednotek (dále jen FJ) I. V. Jevsejeva a M. L. Rostova je ve své vědecké práci rozdělují podle typu vyjádření emocí. Na tomto základě rozlišujeme:

1. Gestové FJ označující emoce **гнев/ярость** (hněv, zuřivost, vztek)

Напř. *скрежетать зубами* (skřípat zuby): „*Что можно было сделать? Скрежетать зубами, бушевать, стрелять? Еще хуже, еще глупее.*“
(А. Н. Толстой, Гиперболоид инженера Гарина).

2. Gestové FJ označující emoce **страх/ боязнь** (strach, obava)

Напř. *схватиться за голову* (chytit se za hlavu): „*Это-то я заметил. – Люсину впору было схватиться за голову. Только теперь он начинал постигать, какую непосильную ношу самонадеянно взвалил на свои плечи.*“ (Е. Парнов, Александрийская гемма).

3. Gestové FJ označující emoce **радость/счастье** (radost, štěstí)

Напř. *всплеснуть руками* (sprásknout ruce): „*Видимо, здесь я должен был всплеснуть руками, восхититься сюжетом и т. д.*“ (Э. Радзинский, Наш Декамерон).

---

⁴⁰ ЕВСЕЕВА, И. В., РОСТОВА, М. Л. Жестовые фразеологические единицы как репрезентанты эмоций человека. In: Когнитивные факторы взаимодействия фразеологии со смежными дисциплинами. Белгород: Издательство Белгород НИУ, 2013

⁴¹ tamtéž

4. Gestové FJ označující emoce **горе/печаль** (zármutek, žal, smutek)

Напř. *всплеснуть руками* (sprásknout ruce): „Вид памятника Александру заставил меня горестно всплеснуть руками, с невыразимой печалью смотрела я на высокую колонну и ангела с крестом.“ (Н. Дурова, Год жизни в Петербурге, или Невыгоды третьего посещения).

Záměrně jsem vybrala FJ *вплеснуть руками*, která nám ukazuje, že gestové frazeologismy mohou vyjadřovat jak pozitivní, tak negativní emoce. Vždy však závisí na kontextu.

5. Gestové FJ označující emoce **удивление/изумление** (překvapení, úžas)

Напř. *глаза на лоб лезут* (vykulit oči): „Да потому, что он, сам не сидючи ни разу, это самое сидение пишет так, что глаза на лоб лезут от восторга и удивления.“ (Ю. Даниэль, Письма из заключения).

6. Gestové FJ označující emoce **неодобрение** (nesouhlas, nespokojenost)

Напř. *покачать головой* (zakroutit, zavrtět hlavou): „Возможно ли сказать родственнику в лицо: —Подлец, или плюнуть в сторону его дома, или хотя бы осуждающе покачать головой?.“ (Кроме нас на свете много других. «Известия», 2002.12.06).

7. Gestové FJ označující emoce **отвращение/презрение** (odpor, nechut'

Напř. *глядеть сверху вниз* (koukat se na někoho shora): „Нет, я таких любить не могу, на которых мне приходится глядеть сверху вниз.“ (И. Тургенев, Первая любовь).

8. Gestové FJ označující emoce **интерес/любопытство** (zájem, zvědavost)

Напř. *не отнимать глаз* (nevole od něčeho odtrhnout oči): „Ребята, жена и Пётр последовали за Демьяном и не отнимали от него глаз.“ (Д. Григорович, Четыре времени года).⁴²

---

⁴² ЕВСЕЕВА, И. В., РОСТОВА, М. Л. Жестовые фразеологические единицы как репрезентанты эмоций человека. In: Когнитивные факторы взаимодействия фразеологии со смежными дисциплинами. Белгород: Издательство Белгород НИУ, 2013

Gestové frazeologismy popisující mimiku, gesta nebo pohyby těla odráží vnější projevy emocí a duševních stavů. Často nám mohou ukázat duševní stav člověka, a to pomocí jeho emocí a jejich příznaků, které vyvolávají. Přitom mohou různé emoce psychického vzrušení nebo stejné emoce, ale různé síly způsobit pohyb různých částí těla nebo těla samotného, tj. vyjádření pomocí gest. Jak je ukázáno na příkladech, stejná FJ může označit různé emocionální stavy. Naopak zase může být stejný emocionální stav přenesen různými FJ.⁴³

5.4.3 GESTOVÉ ANALOGY A NOMINACE

V této kapitole se zmiňuji o termínech *gestové analogy* a *nominace*, které používám v praktické části téměř u každého frazeologismu. Termínem *gestové analogy* rozumíme FJ, které se svým významem navzájem prolínají, tzn. takové obraty, které mají různou obraznost, blízkou nebo naopak odlišnou strukturu, ale společný význam a stylistickou povahu. Ve většině případů se jedná o FJ, které jsou s daným gestem zařazeny do jednoho sémantického pole. Mohou to být jeho synonyma, avšak i gesta ve vzdálenějším sémantickém vztahu. Pomocí různých komponentů mohou vznikat řady analogů. Např. ke gestu *склонить голову* (sklonit hlavu) se stává analogem *обнажить голову* (smeknout před někým). Termín *nominace* chápeme jako jazykové výrazy popisující dané gesto, které jsou však méně časté než hlavní uvedené gesto. Např. *схватиться за голову* (chytit se za hlavu) můžeme vyjádřit jako *братья за голову*, *сжать (стиснуть) голову руками*.⁴⁴

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktickou část bakalářské práce jsem se rozhodla zpracovat tak, že se podrobněji zaměřuji na vybrané ruské gestové frazeologismy. Tyto frazeologismy jsem pro přehlednost seřadila podle toho, zda jsou to zdvořilostní gesta nebo emoční gesta. U zdvořilostních gest se věnuji projevu souhlasu x nesouhlasu a také pozdravu x rozloučení a projevu prosby, žádosti. U emočních gest beru v potaz to, jakou odráží emoční stránku a co vyjadřují. Mým hlavním indikátorem budou některé negativní a pozitivní emoce, o kterých se zmiňuji v teoretické části. Uvádím také stručný popis a použití jednotlivých gest i příklady pro představu, v jakém kontextu se mohou gestové frazeologismy

---

⁴³ ГРИГОРЬЕВА, С.А., Г.Е. КРЕЙДЛИН а Н.В. ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001.

⁴⁴ tamtéž

nacházet. U jednotlivých frazeologismů také uvádím gestové analogy a nominace. Pokud lze některé frazeologismy vyjádřit verbálně, tak u nich najdeme tzv. mluvené analogy, které nám jsou důkazem verbální x neverbální interakce. Považuji za důležité zmínit se o mnohoznačnosti gest, se kterou v této části práce pracuji. Pro mnohoznačná gesta platí, že jedno gesto může vyjadřovat různé emoce, stavy.

6 ZDVOŘILOSTNÍ GESTA

O tématu *zdvořilostní gesta* (этикетные жесты) se zmiňuji v teoretické části v kapitole s názvem gesto, zde už přistupuji k jednotlivému rozdělení.

6.1 PŘIVÍTÁNÍ, POZDRAV

Кивнуть головой I.

Nyní si představme situaci, kdy sedíme v místnosti, jsme zaneprázdněni a najednou někdo přijde. V této situaci je zdvořilé pozdravit, ale můžeme si to ulehčit tak, že hlavu nakloníme vpřed, zvedneme vzhůru a tím přivedeme dopředu celé tělo nebo rychlým pohybem hlavy směrem nahoru. Toto gesto provádíme ve vztahu k příjemci s rovnocenným postavením a používáme ho, pokud nemáme možnost příjemce pozdravit jiným způsobem. Gestikulace však může být přijímána i jako urážející a to z toho důvodu, že nevítáme příchozího dostatečně pozorně. K použití tohoto gesta dochází také v případě, pokud se setkáváme se stejným člověkem několikrát za den a už jsme se jednou zdravili.⁴⁵

Gestové frazeologismy: *кивать/кивнуть (покивать, закивать) головой [на что]* v čj. kývat hlavou (*na co*), či pokynout na pozdrav (*кому*)

Gestové analogy: *пожимать руку [кому]* (potřást *кому* pravicí, pozdravit *koho*), *помахать рукой [кому]* (zamávat *кому*), *поклониться* (poklonit se *кому*, uklonit se *кому*), *снимать/снять шляпу [перед кем]* (smekat/ smeknout *před kým* klobouk, hluboce se *před kým* sklánět)

---

⁴⁵ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

Mluvené analogy: *Здравствуйте!* (Dobrý den!), *Добрый день!* (Dobrý den!), *Привет!* (Ahoj!)⁴⁶

Např.: „*Назавтра я встретил Лизавету Николаевну верхом в сопровождении Маврикия Николаевича - Она сверкнула на меня издали глазами, засмеялась и очень дружески кивнула головой*“ (Ф. М. Достоевский. Бесы).

Použití tohoto gesta je typické pro českou i ruskou kulturu v případě, že chceme pozdravit a jsme v situaci, kdy nelze použít slova. Můžeme si povšimnout většího množství analogů, které gesto doprovází. Analogy typu *поклониться* a *снимать/снять шляпу* se v české i ruské kultuře používaly spíše v minulosti, kdy přivítání hostů byl rituál, při němž se tyto gestové frazeologismy používaly. Gesto považujeme za mnohoznačné, jelikož díky němu můžeme vyjádřit i souhlas, viz. *кивнуть головой II*.

Пожимать руку I.

Gesto provádí dva lidé. Gestikulující se k sobě přiblíží, podají si ruce s narovnanými dlaněmi a palci ohnutými směrem nahoru. Jakmile přijdou dva lidé do kontaktu, tak se prsty ohýbají a pokrývají dlaň partnera a lehce ji stlačují. Potom se ruce vrátí do výchozí pozice. Existuje ještě jiná verze, ve které jeden z gestikulujících podá adresátovi jednu ruku, druhou zakryje ruku adresáta a jemně s ní potřeše. Gesto je symetrické, tzn. pokud X podává ruku Y, pak i Y podává ruku X. Toto gesto se nejčastěji využívá v situacích, kdy se chceme pozdravit navzájem. V některých situacích je toto gesto povinným rituálem např. při seznámení. Možnost použití gesta je určena faktory, jako je stupeň známosti a frekvence komunikace, věk a společenské postavení a v neposlední řadě také genderové rozdíly. Lidé, kteří spolu často komunikují, např. rodina či příbuzní, toto gesto mezi sebou nepoužívají.⁴⁷

Gestové frazeologismy: *пожимать/пожать руку [кому]* v čj. tisknout/svírat ruku (*кому*) či potřást (*кому*) pravicí, pozdravit (*кого*)

Gestové nominace: *рукопожатие* (stisknutí/sevření ruky), *подать/протянуть руку* (podat ruce, *рřen.* podat pomocnou ruku), *здороваться за руку* (pozdravit se), *трясти руку* (potřást rukou)

⁴⁶ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

⁴⁷ ГРИГОРЬЕВА, С.А., Г.Е. КРЕЙДЛИН и Н.В. ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

Gestové analogy: *сунуть руку* (podat ruku)

Mluvené analogy: *Приветствую!* (Vítám Vás!), *Здравствуй!* (Dobrý den!), *Здорово!* (Zdar!, Nazdar!)⁴⁸

Např.: „Из дома выскочил Папаня, включил в сенях свет и спросил: — Кто тут? — Я, бригадир, — ответил незнакомец. Затем он вошел в сени, они пожали друг другу руки и подошли к Биму.“ (Г. Троепольский, Белый Бим Черное ухо).

Gesto *пожимать руку* lze považovat za multikulturní, jelikož při rituálu pozdravu ho používáme snad ve všech kulturách včetně ruské a české. Je zajímavé, že u tohoto gesta je zakořeněno více možností, jak jej provést. Gesto *пожимать руку* lze považovat za mnohoznačné, jelikož ho používáme při přivítání, loučení a také při dohodě jako gesto souhlasu, viz. *пожимать руку II.*, *пожимать руку III.*

6.2 ROZLOUČENÍ

Пожимать руку II.

Provedení gesta viz. *Пожимать руку I.*

Gestové frazeologismy: *пожимать/пожать руку [кому]* v čj. tisknout/svírat ruku (*коти*) či potřást (*коти*) pravicí, pozdravit (*кого*)

Mluvené analogy: *Всего доброго!* (Mějte se!), *До свидания!* (Na shledanou!), *Пока!/ До встречи!* (Zatím!/ Na shledanou!)

Např.: „Не смею больше обременять своим присутствием. Вашу руку, правитель канцелярии. Ошеломленный архивариус вяло пожал поданную ему руку. — Пока, — повторил Остап.“ (И. Ильф, Е. Петров, Двенадцать стульев).

Dané gesto provádíme v české i ruské kultuře na rozloučenou. Použití gesta v případě rozloučení se bude lišit od přivítání mluvenými analogy. Někdy se setkáváme s tím, že je ve společnosti vynecháno a používáme pouze mluvené analogy. Gesto *пожимать руку* má v čj. více možných ekvivalentů a ke komponentu *рука* existuje v čj. možný ekvivalent pravice, jelikož se vždy podává pravá ruka. Pro toto gesto platí mnohoznačnost, jak nám dokazuje *пожимать руку I.*, *II.*, *III.*

Послать воздушный поцелуй

⁴⁸ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

Gestikulující přiloží dlaň ke rtům, políbí ji a otočí dlaň k adresátovi, kterému tak posílá vzduchem tzv. *vzdušný polibek*. Gesto obvykle používáme, pokud se chceme s někým rozloučit a stojí nám v cestě nějaká překážka. Gestikulující tímto gestem poukazuje na to, že má k adresátovi dostatečně blízký vztah. Pokud toto gesto použije muž k neznámé ženě, lze to považovat za nevhodné až vulgární.⁴⁹

Gestové frazeologismy: *послать воздушный поцелуй [кому]* v čj. poslat vzdušný polibek *кому*, poslat pusu *кому*

Gestové nominace: *послать рукой поцелуй* (poslat vzdušný polibek)

Gestové analogy: *поцелуй* (polibek, políbení), *помахать рукой [кому]* (zamávat *кому*)⁵⁰

Např.: „*Он почтительно поклонился Марии, низко сняв шляпу. Она дружески кивнула ему головой, послала воздушный поцелуй и сразу взяла третью скорость.*“ (А. Куприн. Колесо времени).

Gesto *послать воздушный поцелуй* používáme jak v české, tak ruské kultuře pro vyjádření rozloučení s milovanou osobou na delší časový úsek. Ke komponentu *поцелуй* jsem našla ekvivalent polibek, ale často se používá hovorový výraz pusa.

6.3 SOUHLAS, POTVRZENÍ

Кивнуть головой II.

Při provedení tohoto gesta gestikulující posune hlavu mírně dopředu a začne ji zvedat a zase spouštět zpátky dolů a to i několikrát za sebou. Poté se vrátí do své původní polohy. Gesto používáme v situaci, kdy adresát položí otázku a gestikulující souhlasí. V tomto případě gestikulující jako odpověď použije gesto *кивнуть головой* ve smyslu nějakého souhlasu, potvrzení. *Кивнуть головой* také používáme jako možnost dát adresátovi najevo připravenost splnit určitou žádost. Tímto gestem také vyjadřujeme respekt k adresátovi a dáváme mu tak najevo, že ho pečlivě posloucháme. Z druhé strany lze toto gesto použít v soukromém rozhovoru na povzbuzení adresáta, aby promluvil. Gesto *кивнуть головой* může být také vykonáno ze zdvořilosti jako neupřímné

⁴⁹ГРИГОРЬЕВА, С.А., Г.Е. КРЕЙДЛИН и Н.В. ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁵⁰ *Rusko-český, česko-ruský velký slovník*. Brno: Lingea, 2009.

v případě, že adresátovi gestikulující nejenže nerozumí, ale ani ho neposlouchá. Gesto *кивнуть головой* lze vidět i na veřejných diskuzích, zkouškách jako vyjádření souhlasu s adresátem a v tomto případě jej můžeme nazvat jako tzv. *академический кивок* (akademické kývnutí).⁵¹

Gestové frazeologismy: *кивать/кивнуть (покивать, закивать) головой [на что]* v čj. kývat hlavou (*на со*), či pokynout na pozdrav (*кому*)

- *кивать головой как китайский болванчук*, v čj. kývat hlavou jako loutka, přitakávat *кому* ve smyslu častého kývání hlavou, se vším souhlasí

Gestové nominace: *кивок* (pokývnutí, kývnutí)

Mluvené analogy: *Хорошо!* (Dobře!), *Правильно!* (Skvěle!), *Да, продолжайте* (Ano, pokračujte), *Я согласен* (Souhlasím!)⁵²

Např.: „*Как я вам уже говорил, Петр Николаевич, мы решили сделать вас ответственным исполнителем новой темы, — начал профессор. Я важно кивнул, сообразив, что мое дело состоит именно в этом.*“ (А. Житинский, Дитя эпохи).

Gesto *кивнуть головой* považujeme jak v ruské, tak v české kultuře za mnohoznačné, jak nám dokazuje *кивнуть головой I.* a používáme ho ve smyslu souhlasu. Setkáváme se s mnoha mluvenými analogy v ruském i českém jazyce. Uvedený frazeologismus a jeho spojení *китайский болванчук* (čínský bůžek) nemá v čj. úplně vhodný ekvivalent, ale lze jej nahradit relativním ekvivalentem (loutka).

Показать большой палец

Gesto provádíme tak, že prsty stlačíme do pěsti. Palec je jako jediný z prstů narovnan. Dlaň je nastavena tak, že palec směřuje nahoru. Celou ruku při provádění gesta lze přesunout blíže směrem k adresátovi a lehce ji pozvednout. Gesto se používá v situacích, kdy chceme vyjádřit, že s něčím souhlasíme nebo se nám něco líbí. Gesto je

⁵¹ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁵² STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

spojeno s celosvětově známým vyjádřením souhlasu OK, kdy dáváme najevo, že je všechno v pořádku.⁵³

Gestové frazeologismy: *показать большой палец [кому]* v čj. ukázat palec nahoru (*komu*)

Gestové nominace: *поднятый большой палец* (zvednutý palec nahoru)

Mluvené analogy: *Здорово!* (Skvěle!), *Класс!* (Paráda!), *То, что надо!* (To je ono!)⁵⁴

Např.: „*Кажется, я вовремя посадил самолет всей тяжестью на здоровую ногу, потому что он еще не остановился, а Лури уже выскочил из кабины, показывая мне большой палец.*“ (В. Каверин, Два капитана)

Gesto *показать большой палец* lze považovat za multikulturní. Díky němu vyjadřujeme, že je tzv. všechno OK v ruské i české kultuře.

Пожимать руку III.

Provedení gesta viz. *пожимать руку* I. Toto gesto obvykle potvrzuje dohodu mezi dvěma gestikulujícími. Pokud použijeme toto gesto, vstoupila dohoda i se svými podmínkami v platnost.

Gestové frazeologismy: *пожимать/пожать руку [кому]* v čj. tisknout/svírat ruku (*komu*) či potřást (*komu*) pravicí, pozdravit (*koho*)

Mluvené analogy: *Договорились!* (Domluveno!), *Решено!* (Dohodnuto!), *По рукам!* (Ruku na to!)⁵⁵

Např.: „*Знаешь что, давай договоримся, если что-нибудь произойдет там, впереди, не будем удивляться или пугаться. Нас ведь, пожалуй, теперь ничем не удивишь. — Идет, — сказал я, и мы с капитаном пожали друг другу руки.*“ (Ю. Коваль, Самая легкая лодка в мире).

---

⁵³ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁵⁴ *Rusko-český, česko-ruský velký slovník*. Brno: Lingea, 2009.

⁵⁵ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

V ruské i české kultuře používáme gesto *пожимать руку* i ve smyslu uzavření nějaké dohody, např. při obchodním jednání. Pro toto gesto platí mnohoznačnost, jak nám dokazuje *пожимать руку I., II., III.*

6.4 NESOUHLAS, ODMÍTNUTÍ

Покачать головой I.

Gestikulující jemně naklání hlavu od jednoho ramene k druhému. Většinou se setkáme s tím, že nejprve se naklání vlevo a pak vpravo a ještě jednou vlevo. Adresát vysloví svůj názor na určitou věc a gestikulující takto vyjádří svůj nesouhlas nebo tak odmítá nějaký návrh.⁵⁶

Gestové frazeologismy: *покачать/ качать головой [над кем, чем]* v čj kroutit/zakroutit (vrtět/zavrtět) hlavou (*над кým, čím*); potřásat/potřást hlavou (*над кým, čím*)

Gestové nominace: *движения из стороны в сторону головой* (pohyb hlavy ze strany na stranu)

Gestové analogy: *помотать головой* (zakroutit/zavrtět hlavou)

Mluvené analogy: *Нет! (Ne!), Вряд ли (To sotva!)*⁵⁷

Např.: „*Может быть, вы и вправду очень талантливы? — спросил я. Игорь Петрович совсем загрустил. — Нет... нет, — покачал он головой. — В том-то и дело, что я зауряден*“ (А. Житинский, Дитя эпохи).

Gesto *покачать головой* nese v ruské i české kultuře význam nesouhlasu či odmítnutí nějakého návrhu. Pokud se podíváme na uvedené české ekvivalenty, tak vidíme větší množství ekvivalentů, jak vyjádřit ruské *покачать/ качать головой*. Gesto v sobě ukrývá i další význam, a to vyjádření emoce nespokojenosti, proto je označíme jako mnohoznačné, viz. *покачать головой II.*

⁵⁶ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁵⁷ STĚPANOVA, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

6.5 PROSBA, ŽÁDOST

Стоять с протянутой рукой

Gestikulující mírně natáhne ruku s ohnutým loktem dlaní nahoru. Dlaň má podobu „mističky“, takže do ní může být něco dáno. Tělo je mírně ohnuté a hlava sklopena dolů. Postoj i výraz v tváři vyjadřují pokoru, odevzdanost, smíření. Gesto se nejčastěji provádí levou rukou, zatímco pravá ruka je volná pro provedení vděčného gesta – pokřížovat se, požehnat se. Gestikulující obvykle stojí na veřejném místě, kde je velká koncentrace lidí, např. v přední části kostela, u bran hřbitova, na ulici, na náměstí. Gestu také může předcházet vyprávění o okolnostech, které vedly gestikulujícího k žebrání. Gestikulující je většinou osoba s nízkým společenským postavením, jež potřebuje finanční pomoc. Podání peněz není obvykle doprovázeno žádným slovem. Naopak se očekává odezva od gestikulujícího. Odezva je většinou krátká a rituální ve smyslu vděčnosti či přání zdraví a blaha pro darující.⁵⁸

Gestové frazeologismy: *стоять, ходить/ пойти с протянутой рукой* v čj. stát s nataženou rukou; chodit (jít) po žebratě; chodit (jít) o žebrácké holi

- *ходить (идти, пойти) по миру; ходить (идти, пойти) с сумой* v čj. chodit (jít) po žebratě (žebratou); chodit (jít) o žebrácké holi

- *Просить (жить, собирать) Христа ради; кормиться (питаться, перебиваться) Христовым именем устар. славить Христа, ирон. протягивать/ протянуть руку за поданием* v čj. chodit od domu k domu, chodit od čísla k číslu, chodit s nataženou rukou⁵⁹

Gestové nominace: *нищенствовать, просить милостыню* (totožný význam jako výše uvedené frazémy)

Gestové analogy: *становиться/ встать (падать/ упасть) на колени* (klekat/kleknout si, (padat/padnout) na kolena *перед někým*; prosit *někoho* na kolenu),

---

⁵⁸ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁵⁹ STĚPANOVÁ, L., FOJTŮ, P., JANKOVIČOVÁ, M. *Rusko-češsko-slovackij slovar' frazeologičeskich sinonimov: tolkovyj slovar' = Rusko-česko-slovenský slovník frazeologických synonym : výkladový slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

кланяться/ поклониться в ноги (prosit někoho na kolenou), приложить руку к груди (dát si ruku na hrud', přiložit ruku k hrudi)

Mluvené analogy: *Подайте, люди добрые!* (Dejte, dobří lidé!)⁶⁰

Напř.: „*Мне не до гордости теперь! Я протягиваю к вам руку как нищая, поймите же это, наконец, как нищая... Я милостыни прошу, — прибавила она вдруг с невольным, неудержимым порывом, — я прошу милостыни, а вы...*“ (И. С. Тургенев, Дым).

S gestovým frazeologismem *стоять с протянутой рукой* se setkáváme v ruské i české kultuře především pro vyjádření bídy. Pro vyjádření tohoto frazeologismu najdeme v rj. velké množství analogů i nominací. Co se týče českých ekvivalentů, těch nacházíme o trochu méně. Frazeologismy spojené s gestem se liší v tom, že v rj. se používá komponent *Христос* (Ježíš) a v čj. komponent spojený s nějakým stavením (dům, číslo).

Na závěr této kapitoly o zdvořilostních gestech si shrneme jednotlivé poznatky. Zdvořilostní gesta zaujímají své postavení ve společnosti a jsou její nedílnou součástí. Vyjádření těchto gest se pojí především s pohyby hlavou a rukou, s tím souvisí i gestové frazeologismy, ve kterých se použití těchto komponentů shoduje. V některých případech jsou komponenty frazeologismu vyjádřeny relativním ekvivalentem. Pro zdvořilostní gesta je typická jejich mnohoznačnost, což dokazují výše. Tato gesta jsou doprovázena mluvenými analogy, které jsou důkazem verbální a neverbální interakce. Nenalezla jsem žádné rozdíly jejich významu v porovnání české a ruské kultury. Zdvořilostní gesta také lze považovat za multikulturní, jelikož jejich využití je celosvětově známé.

---

⁶⁰ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

7 ЕМОЧНІ GESTA

O souvislosti emocí a gest se zmiňuji v teoretické části klasifikace gestových frazeologismů a nyní už přistupuji k jednotlivému dělení.

7.1 RADOST, POŽITEK

Облизнуться

Při provádění tohoto gesta si gestikulující kruhovým pohybem jazyka oblízne rty. Gesto může být použito při neformálním vyjádření pochvaly tomu, kdo připravil dobré jídlo.⁶¹

Gestové frazeologismy: *облизнуться/ облизаться/ облизываться* v čj. olíznout se; olízat si rty; olizovat se (až za ušima)

- *[просто] пальчики (пальцы) оближешь* v čj. mohl by [si] olíznout (oblíznout) všech deset prstů; olízal by si všech deset prstů; jedna (hotová) báseň.

V rj. se tento frazeologismus využívá pro popis hezkého děvčete, v čj. děvče jako malina, holka jako lusk, má všech pět P, je k nakousnutí⁶²

Gestové analogy: *погладить себе по животу* (pohladit se po bříše)

Mluvené analogy: *Пальчики оближешь (оближете); язык проглотишь (проглотить); за уши (за ухо) не оттащишь* v čj. prsty si olížeš; (něco je) jedna báseň

[Так и] тает во рту; во рту тает v čj. rozplývá se na jazyku; je jako mandle; je to božská (biblická, nebeská) mana⁶³

Např.: „*Покажи-ка мне, матушка, осетра! — сказал Ахинеев, потирая руки и облизываясь. — Запах-то какой! Так бы и съел всю кухню!*“ (А.Чехов, Клевета).

Gesto *облизнуться* používáme jak v ruské, tak české kultuře k vyjádření pochvaly např. dobrého jídla, pití. S tímto gestem se pojí mnoho frazeologismů, kterými

⁶¹ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁶² STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

⁶³ STĚPANOVÁ, L., FOJTŮ, P., JANKOVIČOVÁ, M. *Rusko-češsko-slovackij slovar' frazeologičeskich sinonimov: tolkovyj slovar' = Rusko-česko-slovenský slovník frazeologických synonym : výkladový slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

vyjadřujeme, že nám něco velmi chutná. Zajímavostí je využití frazeologismu *пальчики оближешь* v rj. pro popis hezkého děvčete.

Погладить себя по животу

Gestikující hladí dlaní svoje břicho. Gesto poukazuje na to, že jsme se dobře najedli a dáváme tím najevo potěšení z jídla. Gestem také můžeme poukázat na to, že už jsme zcela syti. Toto gesto je spíše typické pro mužské pohlaví.⁶⁴

Gestové frazeologismy: *погладить себя по животу* v čj. pohladit se na (po) břiše

Gestové nominace: *погладить по пузу/ брюху* (pohladit se po pupku, expr. po panděru)

Gestové analogy: *облизнуться* (viz. výše), *похлопать себе по животу* (poplácat se po břichu)⁶⁵

Např.: „*После второй тарелки борща Пашика откинулся на стуле, довольно поглаживая себя по животу: "Спасибо, мать"*“ (Л. Владимиров, Тяжба).

Gestem *погладить себя по животу* vyjadřujeme pocit plnosti a kladně tak hodnotíme hostitele. Gesto se používá jak v české, tak v ruské kultuře.

Потирать руки

Gestikující energicky tře dlaněmi o sebe navzájem. Ve tváři má radostný, někdy až chamtivý, výraz — čelist je mírně prodloužena, ústa se usmívají nebo jsou roztažena do přehnaného úsměvu, oči jsou mírně rozšířené.⁶⁶

Gestové frazeologismy: *потирать/ потереть руки (од радости)* v čj. mnout si/zamnout si ruce (radostí *apod.*)

Gestové analogy: *прыгать от радости* (skákat radostí, skákat 100 metrů vysoko)

---

⁶⁴ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁶⁵ *Rusko-český, česko-ruský velký slovník*. Brno: Lingea, 2009

⁶⁶ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

Mluvené analogy: *Ура!* (Hurá!), *Так-так-так!* (Táák!), *Отлично!* (Paráda!), *Ну, что ж, приступим!* (Tak do toho!)⁶⁷

Např.: „*Рослый голубоглазый Скавронский потирал радостно руки и бормотал: — Так, так, так.... Давай! Истинный бог!*“ (М. Булгаков, Театральный роман).

Gestem *потирать руки* vyjadřujeme radost, spokojenost, úspěch, ale *потирать руки* lze chápat i jako příznak škodolibosti. Gesto je typické jak pro českou, tak pro ruskou kulturu.

Всплеснуть руками I.

Vše o gestu viz. *Всплеснуть руками II*. Gesto vyznačuje svojí mnohoznačností tím, že skrze něj vyjadřujeme jak negativní, tak pozitivní emoce, v tomto případě radost z překvapení.

Např.: „*В одной из монашенок, небольшого роста, с худенькими плечами и с черною косынкой на голове она узнала Олю, хотя Оля, когда уходила в монастырь, была полная и как будто повыше. Софья Львовна подошла к послушнице и через плечо поглядела ей в лицо и узнала Олю. — Оля! — сказала она и всплеснула руками, и уж не могла говорить от волнения.*“ (А. Чехов, Володя большой и Володя маленький).

7.2 PŘEKVAPENÍ

Хлопать глазами

Gestikující při provádění tohoto gesta několikrát za sebou, obvykle dvakrát, třikrát, mrká současně oběma očima velmi rychle za sebou. Gestikující tak dává najevo, že si představuje nějakou situaci a nemůže jí uvěřit. Dává tak najevo, že je velmi překvapený, zmatený a nachází se v neočekávané situaci. Toto gesto je více charakteristické pro ženy. *Хлопать глазами* vytváří představu bezmocnosti

---

⁶⁷ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

gestikulujících, kteří nevědí, co mají ve složitých situacích dělat. Gesto vyvolává rozpaky, nechápavost, ohromení, úžas.⁶⁸

Gestové frazeologismy: *хлопать /захлопать (моргать) глазами* v čj. mrkat/zamrkat očima

V případě mlčení, nechápavosti má *хлопать /захлопать (моргать) глазами* ironický podtext ve smyslu dívat se pánubohu do oken, koukat jako poslední brambor ze sklepa, koukat jako balík

Gestové analogy: *потрясти головой* (zatřást/potřást hlavou), *делать/сделать большие (круглые) глаза* (dělat/udělat velké oči; koukat jako vyjevený, být jako u vyjevení, koukat jako jelen)

Mluvené analogy: *Чего?! (Cože?!)*⁶⁹

Např.: „*Виктор еще ничего не понимал, он только видел, что Тэдди вне себя. Таким он видел Тэдди только один раз, когда во время большого скандала в ресторане у него под шумок взломали кассу. Виктор в растерянности хлопал глазами, а Диана подхватила со спинки кресла белье, проскользнула в ванную и прикрыла за собой дверь*“ (А. и Б. Стругацкие, Гадкие лебеди).

Gesto *хлопать глазами* najdeme jak v české, tak ruské kultuře pro vyjádření překvapení. Pro výraz mrkat existuje v rj. kromě výrazu *хлопать* i výraz *моргать*. Tento gestový frazeologismus nese i ironický podtext a v čj. máme více možností pro jeho vyjádření. Totéž platí pro gestový analog *делать/сделать большие (круглые) глаза*.

7.3 ZAMYŠLENOST, DUMÁNÍ

Поглаживать бороду

Gestikulující mírně svírá vousy v ruce a pomalu snižuje ruku dolů, jako by chtěl vousy natáhnout. Tento pohyb se často opakuje. Pokud jsou vousy krátké nebo zcela chybí, gestikulující stejným způsobem hladí pouze bradu. Hladí si bradu palcem a ukazováčkem, po obou stranách postupně klesá dolů, jako by ji chtěl trochu zmáčknot.

⁶⁸ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁶⁹ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

Ve tváři se objevuje přemýšlivý výraz. Gestikulující si takto prodlužuje čas pro úvahu své odpovědi. Je zřejmé, že toto gesto používají zejména muži.⁷⁰

Gestové frazeologismy: *поглаживать / гладить бороду*, v čj. hladit se/pohládit se po bradě

Gestové nominace: *сжать бороду в кулак* (zmáčknout si bradu), *теребить бороду* (mnout si bradu)

Gestové analogy: *подпереть голову рукой* (podpírat si hlavu), *чесать в затылке* (poškrábat se za krkem), *потирать лоб* (mnout si čelo), *теребить ухо* (mnout si ucho)⁷¹

Např.: „Заслушаем мнение консультанта, — объявил он. Выбегалло поднялся. — Эта... — сказал он и погладил бороду.“ (А. и Б. Стругацкие, Сказка о тройке)

Gesto *поглаживать бороду* používají při zamyšlení jak v ruské, tak české kultuře hlavně muži. S tímto gestem se pojí analogy, při kterých používáme i jiné části těla, jako je krk, čelo, ucho.

Почесать в затылке

Gestikulující se dlaní nebo prsty škrábe v oblasti krku. K pomoci je možné využít třeba tužku. Gesto skrývá i fyzickou metaforu, kdy tímto pohybem stimulujeme přemýšlení a soustředění se na svoje myšlenky.⁷²

Gestové frazeologismy: *чесать/ почесать затылок (в затылке)* v čj. drbat se/podrbat se (škrábat se/poškrábat se) za uchem (za ušima) ve smyslu být zaneprázdněný.

Další využití má frazeologismus ve smyslu zevlovat, civět, okounět v čj. chytat lelky

Mluvené analogy: *Н-да (м-да); Хм...* (Hm...)⁷³

⁷⁰ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁷¹ *Rusko-český, česko-ruský velký slovník*. Brno: Lingea, 2009.

⁷² ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

Напр.: „*Было холодно, я три ночи не спал, измучился и начинал сердиться. "Веди меня куда-нибудь, разбойник! хоть к черту, только к месту!" — закричал я. "Есть еще одна фатера, — отвечал десятник, почесывая затылок, — только вашему благородию не понравится; там нечисто!"*“ (М. Ю. Лермонтов, Герой нашего времени).

Gesto *почесать в затылке* používáme v ruské i české kultuře. K vyjádření *затылок* (zátylek) jsem našla ekvivalent uši, jelikož spojení poškrábat si zátylek se v čj. nepoužívá.

Закрывать лицо руками I.

Gestikující si zakrývá obličej oběma dlaněmi tak, aby ho nikdo neviděl. Toto gesto může být doprovázeno gestem *подпереть голову рукой* (podpírat si hlavu). V tomto případě se gestikulující opírá o loket a přitom si zakrývá dlaní obličej. Dáváme tak najevo, že usilovně přemýšlíme a nechceme být ničím rušeni.⁷⁴

Gestové frazeologismy: *закрывать лицо руками* v čj. zakrýt si obličej rukama, schovat si obličej

Gestové analogy: *установиться [глазами] в одну точку; смотреть (глядеть) в одну точку* (upírat pohled na jeden bod, dívat se do jednoho místa), *склонять/склонить [перед кем, чем] голову; становиться/стать на колени[перед кем]* (sklánět, sklopit *перед někým* hlavu (šiji, čelo); *padat/padnout перед někým* na kolena, *сощурить глаза* (přimhouřit, přivíít oči)⁷⁵

Напр.: „*Он погрузился в собственные воспоминания о ранних годах молодости — и лег на диван. Долго лежал он, закрыв лицо руками.*“ (И. А. Гончаров, Обрыв).

Gesto *закрывать лицо руками* používáme v české i ruské kultuře pro vyjádření zamyšlení, přemýšlení o něčem. Pro ruské *закрывать* najdeme v čj. ekvivalent zakrýt nebo schovat. Gesto můžeme označit jako mnohoznačné, což nám dokazuje *закрывать лицо*

⁷³ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

⁷⁴ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁷⁵ STĚPANOVÁ, L., FOJTŮ, P., JANKOVIČOVÁ, M. *Rusko-češsko-slovackij slovar' frazeologičeskich sinonimov: tolkovyj slovar' = Rusko-česko-slovenský slovník frazeologických synonym : výkladový slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

руками II. V čj. lze použít zakrýt si obličej bez komponentu ruka, aniž by ztratilo svůj význam. Gesto považujeme za mnohoznačné, jelikož kromě vyjádření zamýšlení jím můžeme vyjádřit i smutek.

7.4 NESPOKOJENOST

Покачать головой II.

Gestikující jemně naklání hlavu od jednoho ramene k druhému. Většinou se setkáme s tím, že nejprve se naklání vlevo a pak vpravo a ještě jednou vlevo. Tímto gestem můžeme adresátovi vyjádřit, že se nám něco nelíbí. Toto gesto nám dává možnost negativně hodnotit činnost adresáta. Velmi typické je toto gesto pro dospělé, kteří jej používají k posouzení nežádoucího chování dítěte, pokud se chtějí postavit do role nestranného pozorovatele. Tímto gestem můžeme adresátovi vyjádřit, že se nám něco nelíbí. Toto gesto nám dává možnost negativně hodnotit činnost adresáta.⁷⁶

Gestové frazeologismy: *покачать/ качать головой [над кем, чем]* v čj. kroutit/zakroutit (vrtět/zavrtět) hlavou (*над кým, čím*); potřásat/ potřást hlavou (*над кým, čím*)

Gestové analogy: *хмуриться/ нахмуриться (сунуть/ насунуть, свигать/ свигнуть брови* (zamračit se, stahovat/stáhnout brvy (obočí); práskat/zapráskat fousama); k tomuto gestu se pojí frazeologismus *смотреть (глядеть) волком, бирюком, букой* (koukat jako morous, koukat (mračit se) jako kakabus, koukat (čumět) jako výr

Mluvené analogy: *Нехорошо!, Плохо!* (Špatně!)⁷⁷

Např.: „*Поэт, кого-то перебив на полслове, запальчиво картавя, крикнул, что автор дурак; на что Василий Васильевич — укоризненно покачал головой.*“ (В. Набоков, Защита Лужина).

Gesto *покачать головой* se vyskytuje v české i ruské kultuře a nejsou žádné rozdíly v jeho provedení. Pro toto gesto najdeme velké množství českých ekvivalentů a považujeme jej za mnohoznačné. Vyjadřujeme jím jak nesouhlas tak nespokojenost. Frazeologismus *смотреть кем* se pojí s *волком, бирюком* (vlk, vlk samotář) *букой*

⁷⁶ ГРИГОРЬЕВА, С.А., Г.Е. КРЕЙДЛИН а Н.В. ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁷⁷ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

(bubák), kdežto v čj. používáme ekvivalent kakabus, morous, výr. Smysl však zůstává stejný.

Надуть губы

Gestikulující vyšpulí uzavřené rty a obvykle skze ně vypouští vzduch. Toto gesto vyjadřuje nespokojenost a mrzutost z informace, kterou jsme dostali od adresáta. Častěji než muži toto gesto používají ženy a především děti.⁷⁸

Gestové frazeologismy: *надувать/ надуть (дуты) губы (губки)* v čj. nafouknout se, nakabonit se, být jako kakabus

Gestové analogy: *выпятив губу* (vyšpulit rty), *хмуриться/ нахмуриться* (*сунуть/ насунуть, свигать/ свигнуть брови* (zamračit se, stahovat/stáhnout brvy (obočí); práskat/zapráskat fousama); k tomuto gestu se pojí frazeologismus *смотреть (глядеть) волком, бирюком, букой* (koukat jako morous, koukat (mračit se) jako kakabus, koukat (čumět) jako výr⁷⁹

Např.: „Солнечные лучи весело шалют на ковре, на стенах, на подоле няньки и как бы приглашают поиграть с ними, но дети не замечают их. Они проснулись не в духе. Нина надувает губы, делает кислое лицо и начинает тянуть: — Ча-аю!“ (А. Чехов, Событие).

Gesto *надуть губы* má stejný význam jak v české, tak ruské kultuře. Co se týče uvedených gestových frazeologismů, tak jejich rozdíly uvádím výše.

7.5 SMUTEK, ŽAL, TRÁPENÍ

Склонить голову

Výše uvedené gesto gestikulující provádí tak, že stojí, sklání hlavu a dívá se do země. Tato póza vyjadřuje zármutek a zároveň může demonstrovat smíření se s danou negativní situací. Toto gesto je také spojeno se smuteční událostí jako je pohřeb, při kterém smuteční hosté skloní hlavu u hrobu osoby, jenž gestikulujícím nebyla lhostejná.

⁷⁸ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁷⁹ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

Význam gestikulujícího se skloněnou hlavou se dříve vykládal tak, že si čte sám pro sebe modlitby. V současné době se předpokládá, že pokud skloníme hlavu, jsme jednoduše ponořeni v myšlenkách a vzpomínkách o odchodu milované osoby.⁸⁰

Gestové frazeologismy: *склонять/ склонить [перед кем, чем] голову; становиться/ стать на колени [перед кем]* v čj. sklánět, sklopit *перед někým* hlavu (šíji, čelo); *padat/padnout перед někým* na kolena

Gestové analogy: *закрыть лицо руками* (zakrýt obličej rukama, schovat si obličej), *обнажить голову [перед кем]* (smeknout *перед кým*)⁸¹

Např.: „*Они подняли тело межпланетника и осторожно положили его на пол. — Ну что ж, лучшего памятника, чем этот планетолет для него не придумаешь. - Ермаков склонил голову*“ (А. и Б. Стругацкие, Страна багровых туч).

Gesto *склонить голову* má stejné využití v české i ruské kultuře. U uvedeného frazeologismu může být komponent *голова* nahrazen v čj. komponentem šíje nebo čelo.

Ломать руки

Gestikulující ostře stlačuje jednu ruku druhou a nepřírozně je ohýbá, jako by je chtěl zlomit. Hlava nebo i celé tělo se v tomto případě může otáčet ze strany na stranu. Kromě toho může být gesto doprovázeno nervózní chůzí po místnosti nebo také pláčem. Gesto se nejčastěji používá v situaci, kdy bychom rádi někomu pomohli, ale na průběh události nemáme žádný vliv.⁸²

Gestové frazeologismy: *ломать [себе] руки; рвать (драть) [на себе] волосы; посыпать [себе] голову* v čj. lomit ruce (rukama); spínat ruce; rvát si (trhat si) vlasy; posypávat si/sypat si hlavu popelem

Gestové nominace: *заламывать руки* (lomit rukama)

⁸⁰ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁸¹ STĚPANOVA, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

⁸² ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

Mluvené analogy: *Господи! (Bože!)*⁸³

Např.: „*Сообщники выдали вас! Становиха побледнела. — Пойдемте, — сказала она тихо, ломая руки.*“ (А. Чехов, Шведская спичка).

Gesto *ломать руки* má stejný význam jak v české, tak ruské kultuře. Gesto vyvolává pocit beznaděje, smutku či strachu o někoho blízného.

Закрывать лицо руками II.

Gestikující si zakrývá obličej oběma dlaněmi, aby ho nikdo neviděl. Gesto využíváme v situacích, kdy zažíváme smutek, trápení. Tímto gestem se snažíme skrýt svoje emoce, obvykle pláč jako projev velkého zármutku. Etiketa nám předepisuje omezit projev určitých negativních emocí (pláč) v přítomnosti ostatních lidí, z tohoto důvodu používáme toto gesto k jejich zeslabení.⁸⁴

Gestové frazeologismy: *закрывать лицо руками* v čj. zakrýt si obličej rukama, schovat si obličej

Gestové nominace: *спрятать лицо в ладонях* (schovat obličej v dlaních), *прикрыть лицо руками* (přikrýt obličej rukama)

Např.: „*Она порой ложилась на тахту, закрывала лицо газовым шарфом и плакала: еще две, три недели — и опять Москва!*“ (И. Бунин, Кавказ).

Gesto *закрывать лицо руками* má stejný význam v české i ruské kultuře. K vyjádření gestového frazeologismu v čj. však můžeme vynechat komponent ruce, aniž by frazeologismus ztratil význam.. Gesto považujeme za mnohoznačné, jelikož pomocí něho vyjadřujeme přemýšlení nebo smutek, žal, trápení.

7.6 STRACH, ZOUFALSTVÍ, BEZNADEJ

Всплеснуть руками II.

Gestikující prudkým pohybem zvedá ruce po stranách a dlaněmi je spojí k sobě. Poté se ruce vracejí do původní polohy. Situace, kterou zrovna neočekáváme, může

⁸³ STĚPANOVÁ, L., FOJTŮ, P., JANKOVIČOVÁ, M. *Russko-česko-slovackij slovar' frazeologičeskich sinonimov: tolkovyj slovar'* = *Rusko-česko-slovenský slovník frazeologických synonym : výkladový slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

⁸⁴ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

způsobit, že provedeme toto gesto a projeví se u nás různé emoce, nejvíce typické jsou: úžas, smutek, rozhořčení, strach, zoufalství, ale lze vyvolat i radost. Gesto *вплеснуть руками* postupně v každodenní komunikace zaniká, protože je silným projevem emocí, které se v dnešní době snažíme spíše skrývat. Setkat se s ním můžeme například v divadle, kde je prováděné především ženami, jenž tímto gestem dokreslují atmosféru.⁸⁵

Gestové frazeologismy: *всплещивать/ всплеснуть руками* v čj. sprásknout ruce *над кým, čím*; no to jsou věci!

Gestové analogy: *хлопать/ захлопать глазами* viz. výše, *сделать большие глаза* viz. výše, *открывать/ открыть, разевать/ разинуть рот [от чего, на что]* (dívat se (hledět, stát, poslouchat) s otevřenými ústy (s otevřenou pusou, hubou); mít hubu dokořán

Mluvené analogy: „*Ах, Боже мой!*“, „*Вот не ожидали!*“ („Ach můj Bože!“, „To jsme nečekali!“)⁸⁶

Např.: „*Генеральша как была, так и осталась с разинутым ртом и с бутылкой малаги в руках. Перепелицына побледнела и затряслась от ярости. Приживалки всплеснули руками и окаменели на своих местах. Дядя задрожал и хотел что-то проговорить, но не мог.*“ (Ф. М. Достоевский, Село Степанчиково).

Gesto *вплеснуть руками* má stejný význam v české i ruské kultuře. Gesto považujeme za mnohoznačné, jelikož pomocí něho vyjadřujeme nejen radost, požitek, ale i strach, zoufalství, beznaděj.

Схватиться за голову

Gestikulace se provádí oběma rukama za hlavou. Celý povrch dlaní se pokládá obvykle za zátylek nebo za boční část hlavy. Toto gesto je motivováno i fyzickou potřebou zmírnit bolest hlavy, kterou emoce jako strach, zoufalství, beznaděj doprovázejí. Gesto je typické pro použití v situaci, kdy se dozvíme nějakou novou nepříjemnou situaci, např. pokud jsme někde něco zapomněli. Také je spojené se situací,

---

⁸⁵ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁸⁶ STĚPANOVA, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

ve které si gestikulující uvědomí, co udělal a zdá se mu to nenapravitelné. Převážně se jedná o gesto dopělých a můžeme říci, že je expresivní.⁸⁷

Gestové frazeologismy: *хвататься/ схватиться (схватываться) за голову* v čj. chytat se/chytit se (popadat se/popadnout se) za hlavu; *бít се (тлочь се) до главы*

Gestové nominace: *сжать голову руками; браться за голову* (význam stejný jako *хвататься/ схватиться (схватываться) за голову*)

Mluvené analogy: *Тьфу, пропасть!, Куда подальше! (Сakra!, До háje!)*⁸⁸

Např.: „*Малый метался на топчане, сколоченном из новых, свежеспахнувших досок. — За болел наш Коле-енька, заболел-эл! — запричитала мачеха, схватившись за голову*“ (В. Астафьев, Без приюта).

Gesto *схватиться за голову* má stejný význam v české i ruské kultuře. U frazeologismu *хвататься/ схватиться (схватываться) за голову* v čj. nacházíme ekvivalent *бít се (тлочь се) до главы*, který nese přenesený význam toho, že se nám něco nepovedlo.

7.7 HNĚV, ZLOST

Топнуть ногой

Gestikulující krátce a prudce dupne nohou. Tělo se při provedení tohoto gesta prudce narovná a hlava se posune nahoru. Na adresáta mimo gesta gestikulující vrhá rozzlobený až vzteklý výraz. Toto gesto se používá nejčastěji v situaci, kdy gestikulující má nějaký zákaz ze strany adresáta. Gesto nám ukazuje, že gestikulující dosáhl určitého bodu hněvu na adresáta a svůj hněv nevyjadřuje řečí, ale neverbálně. Obecně platí, že použití tohoto gesta ve společnosti je v rozporu s pravidly etikety. Požití gesta je typické především pro malé děti.⁸⁹

Gestové frazeologismy: *топнуть ногой* v čj. dupnout si ve sm. vynutit si *něco*

⁸⁷ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁸⁸ STĚPANOVA, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

⁸⁹ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

Gestové nominace: *ударить ногой об пол, об землю* (dupnout si ve sm. vyunutit si něco)

Gestové analogy: *ударить кулаком по столу* (bouchnout, udeřit pěstí do stolu), *хлопать/хлопнуть дверью (дверями)* (prásknout (bouchnout) dveřmi)

Mluvené analogy: *А я хочу!* (Ale já chci!)⁹⁰

Např.: „*Что с вами? — спросил, нахмурившись, Ратмиров. Ирина продолжала хохотать. — Да что такое? — повторил он и топнул ногой.*“ (И. С. Тургенев, Дым).

Gesto *топнуть ногой* má stejný význam v české i ruské kultuře. Všechny gestové analogy se týkají bouchnutí do něčeho, což umocňuje jejich expresivitu.

Ударить кулаком по столу

Gestikulující silně udeří pěstí do nějaké vodorovné plochy (nejčastěji do stolu), což vydá hlasitou odezvu. Jsou možné různé varianty provedení tohoto gesta, např. s otevřenou dlaní, oběma rukama anebo je realizováno sérií úderů pěstí několikrát za sebou. Gesto *ударить кулаком по столу* znamená, že gestikulujícímu už došla trpělivost a vyznačuje přechod od pasivního pozorování nežádoucí situace k její změně nebo potlačení. Pokud jsme v roli pozorovatele, můžeme nabýt dojmu, že gestikulující má nadvládu nad komunikačními partnery. Gesto je obvykle prováděno spíše muži.⁹¹

Gestové frazeologismy: *ударить/ударять кулаком по столу* v čj. bouchnout/bouchat, udeřit (uhodit) pěstí do stolu

Gestové nominace: *треснуть (стукнуть, хватить, трахнуть, ахнуть, жахнуть, грохнуть) кулаком по столу* (bouchnout, praštit, prásknout, třísknout, udeřit pěstí do stolu)

Gestové analogy: *хлопать/хлопнуть дверью (дверями)* (prásknout (bouchnout) dveřmi), *топнуть ногой* (dupnout si ve sm. vyunutit si něco)

⁹⁰ STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

⁹¹ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

Mluvené analogy: *Хватим!* (To stačí!), *Не позволю!* (Nedovolím to!), *Молчать!* (Mlč!)⁹²

Напр.: „Я чувствовал, что он медленно нагревается. Как паровой котел. Потом он подскочил и ударил кулаком по столу, отчего фиолетовые буквы письма прыгнули куда-то вбок.“ (А. Житинский, Дитя эпохи).

Gesto *ударить кулаком по столу* má stejný význam v české i ruské kultuře. Gestové frazeologismy souvisí s předchozím gestem *топнуть ногой*, což nám dokazuje velkou spojitost gest, která vyjadřují hněv, zlost. Jejich hlavním rysem je vždy provedení, jež je doprovázeno bouchnutím a vede tak k jejich expresivitě.

Руки в боки

Gestikující stojí čelem k adresátovi, energicky přitom pokrčí ruce v loktech a dlaně či pěsti si položí na bok. Gesto označuje dominantní postavení gestikulujícího vůči adresátovi. Gestikulující může přejít od tohoto gesta k dalším – *погрозить пальцем* (pohrozit prstem), *показать кулак* (ukázat pěst). U tohoto gesta se dá předpokládat použití vážného, hlasitého tónu hlasu.⁹³

Gestové frazeologismy: (*стоять/ стать*) *руки в боки* ; *стоять/ стать фертом* v čj. založit, dát ruce v bok; stát rukama v bok; mít ruce v bok

Gestové nominace: *упереть руки в боки* (ve stejném smyslu jako výše)

Gestové analogy: *грозить/ погрозить пальцем [кому]* (hrozit/pohrozit prstem *кому*)

Mluvené analogy: разг. *Я тебе задам!* (Já ti dám!), *Ну, погоди!* (No počkej!) *Это кто тут хулиганит?* (Kde je ten chuligán?)⁹⁴

Напр.: „Но расскажите же! Я знать должен, — горестно возопил Швондер, вздымая в воздух свою суковатую палку, будто хотел ударить ею Дарью. Дарья повернулась, уперла руки в бока. — Ничего я тебе не скажу, хрыч

⁹² STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

⁹³ ГРИГОРЬЕВА, С.А, Г.Е КРЕЙДЛИН а Н.В ГРИГОРЬЕВ. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001

⁹⁴ STĚPANOVÁ, L., FOJTŮ, P., JANKOVIČOVÁ, M. *Rusko-češsko-slovackij slovar' frazeologičeskich sinonimov: tolkovyj slovar' = Rusko-česko-slovenský slovník frazeologických synonym : výkladový slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

старый! — прокричала она в лицо Швондеру.“ (А. Житинский, Внук доктора Борменталья).

Gesto руки в боки má stejný význam v ruské i české kultuře. Gestové frazeologismy působí výhružně, ale na rozdíl od předchozích je nedoprovází žádné bouchnutí.

Na závěr této kapitoly o emočních gestech si shrneme jednotlivé poznatky. Emoční gesta nám dávají možnost vyjádřit své pozitivní a negativní emoce. U některých můžeme nalézt jak pozitivní, tak negativní podtext, což vždy závisí na kontextu. K vyjádření těchto gest nejčastěji používáme hlavu a ruce, ale objevuje se i gesto, při kterém používáme pěst nebo nohy. Pro emoční gesta je také typická mnohoznačnost, což dokazují výše. I tato gesta jsou doprovázena mluvenými analogy, které jsou důkazem verbální a neverbální interakce. Nenalezla jsem žádné rozdíly jejich v jejich významu v porovnání české a ruské kultury.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala ruskými (českými) gestovými frazeologismy a jejich verbální a neverbální interakcí. Celou práci jsem rozdělila na teoretickou a praktickou část, obě části pak ještě na několik kapitol a podkapitol. V úvodu práce jsem si stanovila cíle a uvedla jsem zdroje, ze kterých jsem nejčastěji čerpala. V závěru shrnuji své poznatky, které jsem získala během zkoumání gestové frazeologie v ruském a českém jazyce.

V teoretické části se zaměřuji na základní pojmy, které se týkají frazeologie všeobecně a věnuji se také její klasifikaci. Ve druhé kapitole představuji neverbální komunikaci a její hlavní složky. Podrobněji popisuji, jak funguje mimika, haptika a především gestika. Jako podkapitolu gestiky dále představuji gestovou frazeologii jako lingvistickou disciplínu a také uvádím její možnou klasifikaci. Největší pozornost si zaslouží klasifikace podle emocí, které gestové frazeologismy mohou vyvolat. Právě touto klasifikací se inspiroji v praktické části.

V praktické části jsem rozdělila vybrané gestové frazeologismy podle toho, zda se týkají zdvořilosti a nebo odráží emoční stránku. Ve svém zkoumání jsem došla k závěru, že gestové frazeologismy jsou často mnohoznačné, jelikož skrze ně můžeme vyjádřit různé emoce, které se v nás odehrávají. U některých je možné vyjádřit jak pozitivní, tak negativní emoce. Vždy však záleží na kontextu. U každého gestového frazeologismu uvádím nejprve popis jeho provedení, poté jeho možné analogy a nominace, které nám dokazují rozmanitost a vzájemnou souvislost gestových frazeologismů. U všech gestových frazeologismů se mi podařilo najít český ekvivalent. Dále u některých uvádím mluvený analog, který dokazuje verbální a neverbální interakci. V některých případech jsou však gestové frazeologismy doprovázeny mlčením. Gestové frazeologismy se nejčastěji pojí s komponentem ruka, hlava, ale nalezneme v menší míře i komponent oči, pěst či noha.

Co se týče porovnání českých a ruských gestových frazeologismů, je zajímavé, že nenalezneme výrazné rozdíly mezi jejich významem. Je to způsobeno tím, že slovanské kultury mají mnoho společného a jsou blízce spjaty jejich mentality, což se projevuje právě ve frazeologii.

Cílem naší práce byla analýza gestových frazeologismů, příklady jejich použití, hledání jejich ekvivalentů a analogů v českém jazyce. Tato analýza by mohla být užitečná pro ty, kteří se učí ruský jazyk a chtějí si rozšířit svoji slovní zásobu a také pro ty, kteří chtějí více poznat ruskou kulturu.

Bylo by zajímavé rozšířit naši analýzu o další jazyky a o další gestové frazeologismy, se kterými se často setkáváme. Taková analýza nebyla cílem naší práce a zůstane otevřena dalšímu rozšíření.

RESUME

Для нашей дипломной работы мы выбрали тему на границе фразеологии, семантики и прагматики (с упором на фразеологию), конкретно жестовые фразеологизмы. Наша работа несет название «Жестовые фразеологизмы в русском и чешском языках: взаимодействие невербального и вербального» и, как вытекает из самого названия, занимается той частью фразеологического фонда русского и чешского языка, который связан с жестами и эмоциями.

Причин, почему мы выбрали именно эту тему для нашей дипломной работы, существует несколько. Первой причиной является наш интерес к фразеологии и фразеологизмам как к наиболее яркому, выразительному и образному пласту языка, владение которым позволяет не только усовершенствовать знание языка, но также глубже ознакомиться с народом, его наивными представлениями о жизни, другими словами, с картиной мира, с культурой данного народа. Далее изучение фразеологии позволяет сопоставить, насколько такая картина мира, культура, мировоззрение является уникальным для данного народа и насколько, наоборот, представляет собой что-то общее либо для нескольких, культурно близких народов, либо для более широкого географического пространства, либо, как в случае жестовых фразеологизмов, часто что-то фактически универсальное. Тема нашей работы нам, таким образом, предоставила возможность исследовать то, что в разных культурах является универсальным и потом определить место русской и чешской культуры в универсальном языковом пространстве. И, конечно, также сравнить русскую и чешскую культуру на базе жестовых фразеологизмов друг с другом.

Вторая причина нашего выбора заключается в самой фразеологии как лингвистической дисциплине. Фразеология, с одной стороны, является очень распространенной, хорошо развитой и продолжающей динамически развиваться научной дисциплиной, с другой стороны наш анализ, однако, показывает, что исследования жестовых фразеологизмов в ней почти отсутствуют. Поскольку, как мы сказали выше, жестовые фразеологизмы очень интересны с точки зрения сравнения русской и чешской культуры, или, в более широком плане, даже с точки зрения их сравнения с другими культурами, есть смысл заполнить это пустое место работой, направленной на анализ жестовых фразеологизмов.

Работа стандартно разделена на две части, на часть теоретическую и практическую. Первая, теоретическая часть, является более короткой и ставит себе целью составить теоретическое обобщение базовых понятий так, чтобы на его основе можно было написать практическую часть, посвященную уже анализу конкретных жестовых фразеологизмов.

Вторая, более подробная часть потом занимается анализом фразеологизмов по эмоциям, которые такие единицы выражают.

Источником для теоретической части нашей работы служили существующие теоретические работы – монографии и статьи – известных русских и чешских фразеологов. Мы работали, прежде всего, с работами Л. Степановой, В.М.Мокиенко, Ф.Чермака и с работами некоторых других авторов (подробнее см. список использованной литературы в конце работы).

Источником для практической части нам служили существующие словари фразеологизмов – мы использовали как одноязычные, так и переводные словари и также словарь фразеологических синонимов (подробнее опять см. список использованных источников).

После теоретической и практической части работы следует заключение, в котором кратко обобщаем результаты нашей работы.

Рассмотрим сейчас отдельные части нашей работы подробнее.

Итак, сама дипломная работа начинается с главы, посвященной фразеологии как лингвистической дисциплине. Эту главу мы начинаем с анализа самого понятия *фразеология*, которое производно от греческого слова *phrasis* в значении «говорю, сообщаю». Корни фразеологии уходят в период Древней Греции и Рима, фразеология как самостоятельная лингвистическая дисциплина при этом, однако, формируется только во второй половине XX века. Дальше мы поставили себе целью описать современную ситуацию в области фразеологии и поэтому уделяем внимание самым важным представителям данной дисциплины в настоящее время.

После такого исторического экскурса в дипломной работе переходим к описанию понятий *фразеологизм* и *идиом*, важным признакам фразеологизма и классификациям фразеологических единиц. В части, посвященной

классификациям, приводим четыре важных классификации – это, во-первых, классификация В.В.Виноградова по семантической слитности фразеологизмов, дальше потом классификация по происхождению и в конце классификация по стилистической окраске. Последней в работе приводится классификация по структуре фразеологизмов.

Следующая глава работы знакомит читателя с темой невербального общения. Здесь мы занимаемся соотношением вербального и невербального в процессе общения, приводим статистику того, сколько процентов информации переносится по вербальному и сколько по невербальному каналу и дальше подробнее рассматриваем отдельные составляющие невербального общения – мимику, хаптику и жесты. В виду того, что наша работа посвящена жестовым фразеологизмам как эксперссивным единицам, которые передают наши эмоции, в этой главе уделяем внимание соотношению мимики, хаптики и жестов и эмоционального состояния человека. Кроме того здесь кратко приводим разные области науки, которые невербальным общением занимаются.

Дальше работа занимается уже конкретно жестовыми фразеологизмами. Жестовой фразеологизм, как ключевое понятие нашей работы, определяем как устойчивое выражение, образованное на основе жестов. Как в работе показываем, такие выражения, в виду того, что они возникли на базе жестов, сохраняют свои семантические и этимологические связи.

Логическим продолжением является классификация жестовых фразеологизмов, которые являются предметом нашего анализа. Самым важным исходным фактом для нас является факт, что эмоции вообще можно разделить на две группы – эмоции управляемые и неуправляемые. В этой последней главе называем отдельные эмоции и иллюстрируем их примерами фразеологических единиц и их использования.

На этом теоретическая часть нашей работы заканчивается и начинается часть практическая.

Практическую часть представленной дипломной работы мы решили выстроить так, чтобы она представляла собой подробный анализ отдельных фразеологических единиц. Для более простой ориентации мы разделили

собранный нами материал в две подгруппы, а именно в жесты, выражающие вежливость и жесты, выражающие эмоции. Из жестов, выражающих вежливость, занимаемся подробнее жестовыми фразеологизмами, выражающими приветствие, прощание, согласие, несогласие, просьбу, из эмоциональных жестов это радость, сюрприз, задумчивость, недовольство, страх, жаль и злость.

Анализ жестов приветствия начинаем жестовым фразеологизмом *кивнуть головой*, после занимаемся фразеологизмом *пожимать руку* и далее другими фразеологизмами данной группы. При каждой анализируемой единице подробно характеризуем ситуацию, в которой данное выражение или жест применяются, после чего приводим примеры использования на русском и чешском языках. В анализе также присутствуют речевые аналоги данного жеста, такие, как в случае выражения *кивнуть головой* слово *привет* или выражение *добрый день*. В последней части к каждому анализируемому фразеологизму приводим сравнение русской и чешской культуры и использования этих жестов в них. Если данное выражение является интернациональным, что, как показывает наша работа, нередкая ситуация, этот факт тоже отмечается при его анализе.

В этом духе анализ продолжается по вышеперечисленным группам до конца практической части, после которой идет заключение. В заключении мы обобщаем самые важные выводы нашей работы.

Анализ фразеологических единиц, который мы провели в практической части, показал некоторые интересные тенденции в сфере жестовых фразеологизмов. Первой, пожалуй, самой яркой тенденцией, является тенденция к многозначности фразеологизмов анализируемой группы. Большинство фразеологизмов, которые были предметом исследования в нашей работе, являлись многозначными. Такая тенденция объясняется многозначностью жестов, которые стоят в основе жестовых фразеологизмов (например, выражение *пожать руку кому* отражает как момент встречи, так и момент прощания, что логически объясняется как раз фактом, что данный жест используется как при встрече, так и при прощании). Вторым наблюдением, которое является очень важным, является наблюдение, что у каждого жестового фразеологизма, который был предметом нашего анализа, нам удалось найти аналог в чешском языке. Приведенное подтверждает нашу гипотезу о том, что жестовые фразеологизмы, во-первых,

отражают общие моменты чешской и русской культуры как двух очень близких культур и, во-вторых, что жестовые фразеологизмы являются частью некоего общего фразеологического пространства и общей культуры не только в наших двух странах. Третьим наблюдением является факт, что существуют некоторые компоненты, которые для жестовых фразеологизмов очень типичны. Это, прежде всего, компоненты *голова, рука, реже кулак, глаза, нога*. Эти три вывода являются базовыми выводами нашей работы.

Целью нашей работы был подробный анализ жестовых фразеологизмов, ситуаций их применения, аналогов в чешском языке и также нефразеологических аналогов как в русском, так и в чешском. Мы верим, что такой анализ может быть полезен для тех, кто изучает русский язык и хочет расширить свой словарный запас на фразеологические единицы, тем, кто русский язык преподает и также тем, кто хочет просто узнать больше о русской культуре через ее устойчивые обороты или через ее жесты.

Мы понимаем, что в нашей работе представлены не все аспекты и что она сама не является исчерпывающим анализом. Было бы очень интересно и перспективно расширить наш анализ, например, на другие языки или на другие фразеологизмы с компонентами, которые в рамках жестовых фразеологизмов встречались чаще всего, но такой анализ не являлся целью нашей работы и поэтому остается для последующих работ.

PRAMENY A LITERATURA

BIBLIOGRAFIE

1. BLAŽEK, V., TRNKA, R. *Lidský obličej: vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009
2. ČERMÁK, F., FILIPEC, J. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
3. KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988
4. MOKIENKO, V., STĚPANOVÁ, L. *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.
5. PECH, J. *Řeč těla & umění komunikace* Praha: NS Svoboda, 2009
6. ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, N. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Druhé, revidované vydání. V Praze: Akademie múzických umění, 2017
7. БЫСТРОВА Е.А., *Учебный фразеологический словарь русского языка*. Ленинград: Просвещение, 1984
8. ВАГЛИНА, Н. С., РОЗЕНТАЛЬ Д. Э., ФОМИНА М. И. *Современный русский язык*. Москва: Высшая школа, 1987
9. ГРИГОРЬЕВА, С. А., ГРИГОРЬЕВ Н. В., КРЕЙДЛИН Г. Е. *Словарь языка русских жестов*. Москва - Вена: Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001
10. КОЗЕРЕНКО, А. Д. *Тело как объект природы и тело как объект культуры (о семантике фразеологизмов, построенных на базе жестов)*. In: Фразеология в контексте культуры. Москва: Языки русской культуры, 1999.
11. КРЕЙДЛИН, Г. Е. *Невербальная семиотика*. Москва: Новое литературное обозрение, 2002
12. ЕВСЕЕВА, И. В., РОСТОВА, М. Л. *Жестовые фразеологические единицы как репрезентанты эмоций человека*. In: Когнитивные факторы взаимодействия фразеологии со смежными дисциплинами. Белгород: Издательство Белгород НИУ, 2013
13. ЧЕРНЫШЁВ, Е. В. *Связь жестов и фразеологизмов*. In: Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов. Вып. 16. Минск: 2016
14. ШАНСКИЙ, Н. М. *Фразеология современного русского языка*. Специальная Литература, 1996

SLOVNÍKY

1. *Rusko-český, česko-ruský velký slovník*. Brno: Lingea, 2009.
2. STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007
3. STĚPANOVÁ, L., FOJTŮ, P., JANKOVIČOVÁ, M. *Russko-češsko-slovackij slovar' frazeologičeskich sinonimov: tolkovyj slovar' = Rusko-česko-slovenský slovník frazeologických synonym : výkladový slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Dostupné z:

1. <http://academic.ru>
2. <http://cyberleninka.ru>
3. <http://elib.bsu.by>
4. <http://gramota.ru>
5. <https://litmir.me>
6. <http://oltk.upol.cz>
7. <http://pedlib.ru/>
8. <http://polyidioms.narod.ru>
9. <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>
10. <http://tolkru.com>

ANOTACE

Jména a příjmení autora: Kristýna Trnková

Fakulta: Filozofická

Katedra: Slavistiky

Název práce: Gestové frazeologismy v ruském (a českém) jazyce: neverbální a verbální interakce

Vedoucí práce: prof. Alla Arkhanhelská, DrSc.

Počet znaků: 101 189

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 17

Jazyk práce: čeština

Klíčová slova: frazeologie, frazém, idiom, gesto, gestová frazeologie

Tématem této bakalářské práce jsou gestové frazeologismy ruského (českého) jazyka a jejich verbální a neverbální interakce. Teoretická část se zabývá frazeologií, jejími základními pojmy a klasifikací. Dále uvádí část o neverbální komunikaci, kde je kladen největší důraz na gesto a s ním spojenou gestovou frazeologií. Praktická část je zaměřena na klasifikaci gestových frazeologismů, na jejich analogy a nominace a v neposlední řadě je uvedeno česko- ruské srovnání.

ANNOTATION

Name and surname: Kristýna Trnková

Name of department and faculty: Department of Slavonic Studies, Faculty of Arts, Palacký University Olomouc

Name of work: Russian (and Czech) idiomatic gestures: verbal and non-verbal in interaction

Work leader: prof. Alla Arkhanhelská, DrSc.

Number of symbols: 101 189

Number of sources: 17

Number of attachments: 0

Key words: phraseology, phrasem, idiom, gesture, gesture phraseology

Topic of this thesis are gesture phraseologisms of Russian (Czech) language and their verbal and nonverbal interactions. Theoretical part of the thesis is about phraseology, its basic concepts and clasification. Also describes nonverbal communication, where gesture and gesture phraseology are emphasized the most. Practical part deals with clasicifaciton of gesture phraseologisms, their analogs, nominations and all of these is compared between Czech and Russian.